

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANA BİLİM DALI

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

OKULDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL
DAVRANIŞLAR ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇEYE
UYARLANMASI: GEÇERLİK VE
GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

FURKAN YÜKSEL ÖKTEM

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANA BİLİM DALI
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

OKULDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞLAR ÖLÇEĞİ'NİN
TÜRKÇEYE UYARLANMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Furkan Yüksel ÖKTEM

Danışman:

Prof. Dr. Bahri GÜRPINAR

Antalya, 2025

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalardan gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

..... / /

Furkan Yüksel ÖKTEM

İmzası

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Furkan Yüksel ÖKTEM'in bu çalışması 17/06/2025 tarihinde jürimiz tarafından Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir

İmza

Başkan: Prof. Dr. İhsan SARI

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi,
Beden Eğitimi ve Spor Bölümü

Üye: Doç. Dr. İlkay ORHAN

Akdeniz Üniversitesi, Spor Bilimleri
Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü

Üye (Danışman): Prof. Dr. Bahri GÜRPINAR

Akdeniz Üniversitesi, Spor Bilimleri
Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü

YÜKSEK LİSANS TEZİNİN ADI:

Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun.....tarihli ve..... sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Güçlü ŞEKERCİOĞLU

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Lisans öğrenimimin ilk gününde ve ilk dersimde Prof. Dr. Bahri GÜRPINAR sınıftan içeriye girmişti ve “içinizde lisansüstü öğrenim yapmayı düşünen var mı?” diye sormuştu. İlk el kaldıranlardan biriydim. Aradan geçen bunca yıl boyunca da o eli hiç indirmedim. Yüksek öğrenim hayatımın başından itibaren hedefim, hayalim ve akademisyenliğe ilk adımım olan yüksek lisans öğrenimimi bu tez ile sonunda tamamliyorum. Hayal ve hedeflerime ulaştığımı görmenin mutluluğu tarif edilemez. Tabii ki bu süreç gayet keyifli olsa da hiç kolay olmadı. Bazen maddi bazen de manevi olarak yorucu bir süreci tamamlamış olduğumu hissediyorum.

Öncelikle bu süreçte beni her zaman destekleyen yeri geldiğinde motive eden yeri geldiğinde itekleyen ve bu zorlu süreçte yanımda olup bana olan inancını her zaman koruyan değerli danışmanım Prof. Dr. Bahri GÜRPINAR’a, çalışmanın her aşamasında yol gösteren eleştirileri ve önerileriyle akademik olgunlaşmama katkıda bulunan desteği için minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın analiz sürecinde desteğini esirgemeyen Dr. Osman URFA hocama teşekkürlerimi sunarım.

Tüm hayatım boyunca bugünlere gelmemde en çok katkısı bulunan maddi ve manevi olarak her zaman yanımda olan bütün akademik süreçlerimde eli sırtımda olan ve bu süreçleri benimle paylaşan ve yaşayan başta annem Çiğdem KURAL’a ve Babam Ömür Servet ÖKTEM’e; hayatımın her safhasında benimle omuz omuza duran ve bu zorlu akademik süreçte sevgisiyle, şakalarıyla, motive edişiyile, dilbilim alanındaki uzmanlığı ve bilgi birikimiyle desteğini benden hiç esirgemeyen kardeşim Bilge Kağan ÖKTEM’e; tüm akademik hayatımı beraber geçirdiğim ve bu süreçte her şekilde yanımda olan bana güç veren, sabreden, destekleyen ve beni beraber geçirdiğimiz yıllar içerisinde her zaman mutlu eden maddi, manevi ve akademik hedeflerimde hep yanımda duran Merve ŞİMŞEK’e sonsuz minnet ve teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca, bilgi birikimleriyle eğitim hayatım boyunca bana destek olan ilkokul, ortaokul, lise öğretmenlerime, lisans ve yüksek lisans hocalarıma, bu çalışmada büyük ya

da küçük emeği geçen ve bu ęnlere gelmemi sağlayan herkese, ayrıca çalışmaya sağladıkları veriler ile destek olan tüm katılımcılara teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmayı, annem iğdem KURAL’a, babam mr Servet ÖKTEM’e kardeşlerim Bilge Kağan ÖKTEM ile Duru ÖKTEM’e ve Merve şİMşEK’ e armağan ediyorum.

ÖZET

OKULDA PROSOSYAL VE ANTİSOSYAL DAVRANIŞLAR ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇEYE UYARLANMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

ÖKTEM, Furkan Yüksel

Yüksek Lisans Tezi, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bahri GÜRPINAR

Haziran, 2025, 69 sayfa

Bu çalışmanın amacı, Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeğini (PABSS-OKUL) Türkçe'ye uyarlamak ve bu ölçeğin geçerlik ve güvenirlik özelliklerine ilişkin kanıtlar sunmaktır. Araştırmada çeviri-geri çeviri yöntemi uygulanmıştır. Ardından elde edilen Türkçe form 43 kişilik pilot uygulamaya tabi tutulmuştur. Yapılan pilot uygulama ve analizler sonucunda ölçeğe son şekli verilmiş ve çalışma grubuna uygulanmıştır. Çalışmada 488 adet veri toplanmış, toplanan verilerdeki uç değerleri belirlemek için z skorları incelenmiş ve z skoru $\pm 3,29$ dışında kalan 32 katılımcının verileri araştırmadan çıkartılmıştır. Tek değişkenli normallik için hesaplanan çarpıklık katsayıları -1,06 ile 1,20, basıklık katsayıları -0,76 ile 1,40 arasındadır. Basıklık ve çarpıklık katsayıları -2 ile +2 arasında olduğu için tek değişkenli normallik varsayımı karşılanmaktadır (George & Mallery, 2010). Bu süreç sonunda araştırmanın çalışma grubunu farklı spor branşlarında yer alan yaş ortalaması $21,36 \pm 2,68$ ve spor yaşı ortalaması $7,02 \pm 3,19$ olan, 257 kadın, 199 erkek olmak üzere toplam 456 üniversite öğrencisi sporcu oluşturmuştur. Veriler araştırmacı tarafından oluşturulan demografik bilgi formu, “Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği”, “Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği” ve “Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır. Ölçeğin yapısal geçerliliğini test etmek amacıyla 2 faktörlü ve 4 faktörlü modeller R programında lavaan paketi kullanılarak DWLS yöntemiyle doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur. Çıkan uyum indeksleri hem 2 faktörlü modelde ($\chi^2/sd = 1,343$; CFI = .989; TLI = .987; RMSEA = .027; SRMR = .054) hem de 4 faktörlü modelde ($\chi^2/sd = 1,276$; CFI = .991; TLI = .990; RMSEA = .025; SRMR = .051) kabul edilebilir düzeyde bulunmuştur (Kline, 2023). Faktör yükleri 0,407 ile 0,749 arasında değişmiş, tüm

maddeler istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır ($p < .001$). Ölçeğin iç tutarlılık güvenirliği Cronbach alfa katsayıları göz önünde bulundurularak değerlendirilmiş, 2 faktörlü modelde prososyal boyut $\alpha = .80$, antisosyal boyut $\alpha = .90$, 4 faktörlü modelde ise takım arkadaşına/sınıf arkadaşına prososyal $\alpha = .69$, rakibe/sınıf arkadaşına prososyal $\alpha = .73$, takım arkadaşına/sınıf arkadaşına antisosyal $\alpha = .77$ ve rakibe/sınıf arkadaşına antisosyal $\alpha = .85$ olarak bulunmuştur. Yakınsak ve ayırt edici geçerlik bağlamında yapılan korelasyon analizleri okul prososyal/antisosyal alt boyutlarının spordaki ilgili alt boyutlarla beklendiği yönde anlamlı ilişkiler sergilediğini göstermiştir. Sonuç olarak, Türkçe “Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği”nin hem yapısal geçerlilik hem de iç tutarlılık güvenirlik kriterlerini sağladığı ve Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeğinin eğitim programları, rehberlik çalışmalarında ve gelecekteki araştırmalarda kullanılabilecek güvenilir bir materyal olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Prososyal davranış, Antisosyal davranış, Ölçek uyarlama, Geçerlik, Güvenirlik,

ABSTRACT

ADAPTATION OF THE PROSOCIAL AND ANTISOCIAL BEHAVIORS IN SCHOOL SCALE INTO TURKISH: A VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

ÖKTEM, Furkan Yüksel

Master's Thesis, Department of Physical Education and Sports

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bahri GÜRPINAR

June, 2025, 69 pages

The aim of this study is to adapt the Prosocial and Antisocial Behaviors in School Scale (PABSS-SCHOOL) into Turkish and provide evidence regarding the validity and reliability characteristics of the scale. The translation-back translation method was used in the study. Subsequently, the Turkish version was subjected to a pilot study with a sample of 43 participants. Following the pilot application and analyses, the final version of the scale was determined and applied to the main study group. A total of 488 data have been collected in the study. To identify outliers in the data, z-scores were examined, and data from 32 participants with z-scores outside the range of ± 3.29 were excluded from the analysis. Univariate skewness coefficients ranged from -1.06 to 1.20, and kurtosis coefficients ranged from -0.76 to 1.40. Since the skewness and kurtosis coefficients were within the acceptable range of -2 to +2, the assumption of univariate normality was met (George & Mallery, 2010). As a result of this process, the study group consisted of a total of 456 university student athletes with an average age of 21.36 ± 2.68 and an average sport age of 7.02 ± 3.19 , including 257 females and 199 males, participating in various sports disciplines. Data were collected using a demographic information form created by the researcher, the "Prosocial and Antisocial Behaviors in School Scale," the "Prosocial and Antisocial Behaviors in Sport Scale," and the "Attitudes to Moral Decision-Making in Youth Sport Questionnaire." To test the structural validity of the scale, both 2-factor and 4-factor models were subjected to confirmatory factor analysis (CFA) using the DWLS method in the R program with the lavaan package. The resulting fit indices for both the 2-factor model ($\chi^2/sd = 1.343$; CFI = .989; TLI = .987; RMSEA = .027; SRMR = .054) and the 4-factor model ($\chi^2/sd = 1.276$; CFI = .991; TLI = .990; RMSEA = .025; SRMR = .051) were found to be at acceptable levels (Kline, 2023). Factor loadings

ranged from 0.407 to 0.749, and all items were statistically significant ($p < .001$). The internal consistency reliability of the scale was assessed based on Cronbach's alpha coefficients. In the 2-factor model, the prosocial subscales had an $\alpha = .80$, while the antisocial subscales had an $\alpha = .90$. In the 4-factor model, the prosocial dimension for teammate/student was $\alpha = .69$, for opponent/student was $\alpha = .73$, for antisocial behavior toward teammate/student was $\alpha = .77$, and for antisocial behavior toward opponent/student was $\alpha = .85$. Correlation analyses conducted to examine convergent and discriminant validity revealed that the prosocial/antisocial subscales in the school context showed meaningful relationships with the corresponding subscales in sports, as expected. In conclusion, the Turkish version of the "Prosocial and Antisocial Behaviors in School Scale" met both structural validity and internal consistency reliability criteria, and it was determined to be a reliable tool that can be used in educational programs, counseling services, and future research.

Keywords: Prosocial behavior, Antisocial behavior, Scale adaptation, Validity, Reliability.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.	Problem durumu	1
1.2.	Araştırmanın Amacı ve Problemleri	3
1.3.	Araştırmanın Önemi	4
1.4.	Araştırmanın Sayıltıları	4
1.5.	Araştırmanın Hipotezleri.....	4
1.6.	Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.7.	Tanımlar	5

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.	Ahlak	7
2.2	Ahlak Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar.....	7
2.2.1	Piaget'nin Ahlak Gelişimi Kuramı.....	7
2.2.2.	Kohlberg'in Ahlak Gelişimi Kuramı.....	8
2.2.3.	Haan'ın Ahlak Gelişim Kuramı	9
2.2.4.	Rest'in Ahlak Gelişim Modeli	10
2.2.5.	Shields ve Bredemeier 'in Ahlaki Eylem Modeli	11
2.2.6.	Ahlaki Düşünce ve Eylem.....	12
2.3.	Spor Ahlakı	13
2.3.1.	Sporda Ahlaki Atmosfer.....	13
2.3.2.	Prososyal ve Antisosyal Davranışlar.....	14
2.3.3.	Ahlaki Karar Alma Tutumları	15
2.3.4.	Parantezli Ahlak (Bracketed Morality)	16

2.3.5.	Ahlaktan Uzaklaşma (Moral Disengagement)	17
2.3.6.	Sportmenlik	18
2.3.7.	Fair Play	18
2.3.8.	Saldırganlık	19
2.3.9.	Karakter	19
2.3.10.	Değerler	20
2.4.	Alanyazındaki Çalışmalar	20
2.4.1.	Uluslararası Çalışmalar	20
2.4.2.	Ulusal Çalışmalar	24

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1.	Araştırmanın Modeli	26
3.2.	Çeviri-Geri Çeviri Süreci	26
3.3.	Dilsel Geçerlik, Pilot Uygulama ve Pilot Uygulama Grubu	28
3.4.	Çalışma Grubu.....	29
3.5.	Veri Toplama Araçları	29
3.5.1.	Demografik Bilgi Formu;.....	30
3.5.2.	Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği (PABSS-Okul)	30
3.5.3.	Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği (PABSS)	31
3.5.4.	Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği (AMDYSQ).....	31
3.6.	Veri Toplanma Süreci	31
3.7.	Veri Analizi	33

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1.	Pilot Uygulamaya Ait Bulgular	34
4.2.	Ana Uygulamaya Ait Bulgular	35

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1.	Tartışma.....	44
------	---------------	----

5.2.	Sonuç	46
5.3.	Öneriler.....	47
KAYNAKÇA		48
EKLER.....		60
Ek-1. Katılımcı Beyan Formu		60
Ek-2. Demografik Bilgi Formu		61
Ek-3. Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği		61
Ek-4. Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği		62
Ek-5. PABSS-OKUL.....		63
Ek-6. Etik Kurul Kararı		64
Ek-7. PABSS-OKUL Ölçek Kullanım İzni.....		65
Ek-8. Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği Kullanım izni		66
ÖZGEÇMİŞ.....		67
İNTİHAL RAPOR		68
BİLDİRİM		69

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 4. 1. İngilizce ve Türkçe alt boyutlara ait Spearman ve Pearson korelasyonu analizi sonuçları -pilot uygulama	34
Tablo 4. 2. Katılımcılara ait demografik bilgiler	35
Tablo 4. 3. PABSS-OKUL ölçeğine ait tanımlayıcı istatistikler	36
Tablo 4. 4. PABSS ve AMDYSQ ölçeklerine ait tanımlayıcı istatistikler	37
Tablo 4. 5. Model uyum indeksleri	38
Tablo 4. 6. Doğrulayıcı faktör analizi sonrası 2 faktörlü modelde elde edilen madde faktör yükleri, standart hata, z ve p değerleri.....	39
Tablo 4. 7. Doğrulayıcı faktör analizi sonrası 4 faktörlü modelde elde edilen madde faktör yükleri, standart hata, z ve p değerleri.....	40
Tablo 4. 8. Yakınsak ve ayırt edici geçerlik için yapılan korelasyon analizi sonuçları.....	41
Tablo 4. 9. Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları	42

KISALTMALAR LİSTESİ

SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
PABSS	: Prososyal ve Antisosyal davranışlar Ölçeği (Prosocial and Antisocial Behaviours Scale in Sports)
PABSS- OKUL	: Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği
AMDYSQ	: Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği
DFA	: Doğrulayıcı faktör analizi
DWLS	: Diagonal Weighted Least Squares
Sd	: Standart sapma
RMSEA	: Root Mean Square Error of Approximation
SRMR	: Standardized Root Mean Square Residual
TLI	: Tucker-Lewis Index
CFI	: Comparative Fit Index

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem durumu

Sosyal normlar, bireylerin davranışlarını şekillendiren yazılı veya yazısız kurallardır ve toplumsal düzenin sürdürülmesinde anahtar rol oynar (Cialdini & Trost, 1998). Bu normlar, bireylerin hangi davranışların kabul edilebilir veya kabul edilemez olduğuna dair farkındalık geliştirmesine yardımcı olur. Sosyal normların varyasyonu, farklı bağlamlarda sergilenen davranış kalıplarına yansır. Örneğin; dil, kültür, grup büyüklüğü, hiyerarşi ve rollerin tanımlanma biçimi gibi faktörler, normların algılanma ve benimsenme biçimini etkiler (Eagly & Chaiken, 2007). Spor ve okul ortamları, bireylerin içinde bulundukları sosyal sistemler olarak ele alınabilir. Spor ortamı; rekabet, performans, takım uyumu ve bireysel hedeflerin dengelendiği dinamik bir bağlam sunar (Weinberg & Gould, 2014). Bu bağlam, "oyun alanı" (field of play) ve "hazırlık alanı" (training environment) olmak üzere iki alt boyut barındırır: Hazırlık alanında bireysel ve takım stratejileri geliştirilirken, oyun alanında bu stratejiler rekabetçi koşullarda test edilir. Okul ortamı ise eğitim, sosyalleşme, kimlik gelişimi ve akademik başarı odaklı bir sosyal ekosistemdir (Wigfield & Wentzel, 2007). Sınıf içi etkileşimler, akran ilişkileri, öğretmen-öğrenci diyalogları ve okul kültürü, öğrencilerin sosyal davranışlarını belirler. Eisenberg, Fabes ve Spinrad (2006) sosyal davranışları, prososyal ve antisosyal olmak üzere iki ana kategoride incelemektedirler. Prososyal davranışlar, başkalarına yardım etme, paylaşma, destek olma ve grup dayanışmasını artırma amaçlı eylemler içerir. Spor ortamında prososyal davranış; takım arkadaşını teşvik etme, rakibe saygı gösterme ve centilmence oyuna devam etme şeklinde ifade edilmektedir. Okul ortamında ise grup projelerinde iş birliği, yardımlaşma ve akran desteği olarak ortaya çıkar. Antisosyal davranışlar ise zarar verme, kural ihlali, hile yapma, zorbalık ve adaletsizlik oluşturma şeklinde tanımlanmaktadır (Giacalone & Greenberg, 1997). Spor bağlamında bu, farkında olarak kural dışı avantaj sağlama veya agresif müdahaleler olabilirken, okul bağlamında akran zorbalığı, kopya çekme, veli imzasını taklit, çalıntı ödev gibi çeşitli akademik hileler biçiminde gerçekleşebilmektedir. Bu bağlamlarda sosyal davranışları araştırmak, bireylerin normlara uyum sağlama motivasyonlarını, grup içi rol beklentilerini ve

kültürel faktörlerin etkisini anlamamıza yardımcı olur. Ayrıca, spor ve okul normları arasındaki farklılıklar, bireylerin hangi bağlamda, hangi akıl yürütme süreçlerini (ahlaki veya oyun odaklı) daha baskın kullandığını anlamada kritik ipuçları sunmaktadır. Takım içi etkileşimler ve sosyal davranışların incelenmesi spor bilimleri literatüründe önemli bir yer tutmaktadır. Spor ortamında takım arkadaşları ve rakipler arasında sergilenen antisosyal ve prososyal davranışlar; performans, takım uyumu ve bireysel gelişim gibi unsurları etkilemektedir (Balçıkınlı, 2013). Benzer biçimde okul ortamında sınıf arkadaşları arasında gözlemlenen sosyal davranışlar da bireylerin sosyal gelişimi ve grup dinamikleri açısından kritik öneme sahiptir. Bu iki farklı bağlamda sergilenen davranışların karşılaştırmalı olarak incelenebilmesi, "bracketed morality" yani parantezli ahlak kavramının anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. "Parantezli ahlak" terimi, Bredemeier ve Shields (1984, 1986a, 1986b) tarafından ortaya atılmıştır. "Bracketed morality", bireylerin farklı sosyal bağlamlarda sergiledikleri ahlaki davranışların, her bir bağlamın getirdiği normlar ve beklentiler doğrultusunda değişiklik göstermesi durumunu ifade eder (Kavussanu & Ring, 2021). Bu kavram, sporcuların ahlaki karar alma süreçlerini spor ve günlük yaşam bağlamlarında karşılaştırmaktadır. Araştırmacılar lise ve üniversite sporcularının spor bağlamında yaptığı ahlaki muhakemenin günlük yaşamdaki muhakemelerine kıyasla daha benmerkezci olduğunu ortaya koymuş ve bu durumu "parantezli ahlak" olarak tanımlamışlardır. Bredemeier (1994, 1995) tarafından 10-13 yaş arası çocuklarla yapılan iki çalışmada daha büyük yaşta çocukların spor bağlamındaki ahlaki muhakemelerinin günlük yaşam bağlamına göre daha benmerkezci olduğu bulunmuştur. Bu durumun, ahlaki muhakemenin gelişim sürecinde rol oynadığı düşünülmektedir. Genel bağlamda bu bulgular, sporcuların spor ortamları ve günlük yaşamda ahlaki karar alma süreçlerini farklı şekillerde yürüttüklerini göstermektedir. Spor ortamlarında ahlaki tutum ve davranışların önemi daha fazla anlaşıldığı için prososyal ve anti sosyal davranışların alana özgü bağlamlarda araştırılma ihtiyacı da artmıştır. Ancak, takım sporlarını geniş bir perspektifle ele alan güvenilir bir ölçüm aracı bulunmadığından 2009 yılında Kavussanu ve Boardley tarafından PABSS geliştirilmiştir. Spor ortamı ve okul ortamı arasında ahlaki süreçlerin ilişkisini inceleyen parantezli ahlak çalışmalarını yürütmek amacıyla da Kavussanu ve arkadaşları (2013) PABSS envanterini okul ortamına uyarlamış ve bu uyarlanmış ölçeği (Adapted version of PABSS) araştırmalarında ilk versiyonuyla birlikte kullanmışlardır. Uluslararası ve ulusal alan yazın incelendiğinde PABSS'in birçok spor ahlaki araştırmasında yaygın şekilde ve çeşitli alanlarda kullanıldığı görülmüştür (Boardley & Kavussanu, 2010; Hodge & Lonsdale, 2011; Kavussanu, Stamp, Slade & Ring, 2009; Boardley & Kavussanu, 2009; Gürpınar, Sarı & Yıldırım, 2023; Yarayan, Yıldız, Gülşen &

İlhan, 2020; Koçak & Balçıkanlı 2024). PABSS envanterinin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Balçıkanlı (2013) tarafından yapılmıştır. Balçıkanlı (2013) tarafından Türkçe'ye uyarlama çalışması yapılan Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği sporcuların rakip ve takım arkadaşlarına yönelik antisosyal ve prososyal davranış sıklıklarını ölçmekte ve bu bağlamda geçerli ve güvenilir sonuçlar sunmaktadır. PABSS'in uyarlanmış versiyonunun (Kavussanu et al., 2013) uluslararası alanyazında kısıtlı sayıdaki (Kavussanu & Ring, 2021, 2015, 2013) araştırmalarda kullanıldığı görülmekle birlikte ölçeğin Türkçe uyarlaması olmadığından Türkçe literatürde bu ölçeğin kullanıldığı veya parantezli ahlakı araştıran herhangi bir çalışmaya rastlanamamıştır. Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği (PABSS-OKUL) tek başına parantezli ahlak kavramını ölçmemekle birlikte literatürdeki bazı çalışmalarda görüldüğü gibi (Kavussanu & Ring, 2021, 2015, 2013) bu ölçeğin Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeğiyle beraber uygulanması aynı davranışların farklı bağlamlardaki görünüşünü ortaya koyacağından kişilerin parantezli ahlak ile ilgili tutumlarını ortaya koyacaktır. Ölçek tek başına okul ortamındaki prososyal ve antisosyal davranışları ölçmek ve başka kavramlarla ilişkisini açıklamak için de kullanılabilir. Dolayısıyla, okul ortamına özgü sosyal dinamiklerin tam olarak yansıtılabilmesi ve Türkiye'de parantezli ahlak çalışmalarının literatürde yer alabilmesi için sınıf arkadaşlarına yönelik prososyal ve antisosyal davranışları ölçen PABSS'in Okul ortamı için uyarlanmış versiyonu olan PABSS-OKUL'un geçerlik ve güvenirlik çalışmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmanın amacı, PABSS-OKUL'u Türkçe'ye uyarlamak ve bu ölçeğin geçerlik ve güvenirlik özelliklerine ilişkin kanıtlar sunmaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Problemleri

Bu çalışmanın amacı, PABSS-OKUL'u Türkçe'ye uyarlamak ve bu ölçeğin geçerlik ve güvenirlik özelliklerine ilişkin kanıtlar sunmaktır.

1. PABSS-OKUL'un yapı geçerliği nedir?
2. Ölçeğin güvenirlik katsayıları yeterli düzeyde midir?
3. Ölçeğin yakınsak ve ayırteci geçerliliği, literatürdeki benzer özelliklere sahip ölçeklerle beraber incelendiğinde yeterli düzeyde midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Araştırmanın önemi bireylerin ahlaki davranışlarının farklı sosyal ortamlardan (spor ve okul), nasıl etkilendiğinin karşılaştırmalı olarak incelenebilmesi açısından ortaya çıkmaktadır. Bu uyarılma çalışması hem teorik hem de pratik açıdan özgün katkılar sunmayı hedeflemekte; ölçme ve değerlendirme süreçlerinin geliştirilmesi, uygulamalı çalışmaların desteklenmesi ve Türkçe spor bilimleri literatüründe parantezli ahlak bağlamındaki çalışma eksikliklerinin giderilmesine katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir. Böylece, parantezli ahlak kavramının Türkçe spor bilimleri literatüründe daha geniş bir perspektifle ele alınabilmesi sağlanacaktır.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

a) Araştırmaya katılan tüm katılımcıların, uygulanan ölçme araçlarının maddelerini içtenlikle, dürüstçe ve gerçek düşüncelerine uygun şekilde yanıtladıkları varsayılmıştır.

b) PABSS-OKUL'un hedef dile, orijinal diline en yakın ve uygun şekilde çevrildiği varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Hipotezleri

1. PABSS-OKUL'un yapı geçerliği, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonuçlarına göre uygun bir model oluşturacaktır.
2. Ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik katsayıları, yeterli düzeyde olacaktır.
3. Ölçeğin yakınsak geçerliliği, Sporda Ahlaki Karar Alma Ölçeği ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki gösterecektir.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, gönüllü olarak katılan 18 yaş ve üzerindeki bireysel veya takım sporu yapan üniversite öğrencileri ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Takım İçi Etkileşimler:

Bir takımın üyeleri arasındaki iletişim, iş birliği, çatışma ve destek süreçlerini ifade eder (Wiltshire et al., 2024). Spor takımlarında, üyeler arasındaki etkileşimler performansı, uyumu ve genel takım başarısını doğrudan etkiler. İyi yapılandırılmış etkileşimler takım ruhunun güçlenmesini, stratejik uyumun sağlanmasını ve bireysel yeteneklerin ortak bir hedefe kanalize edilmesini sağlar (Wang, 2018).

Sosyal Davranış:

Bireylerin diğer insanlarla etkileşim kurarken sergiledikleri tutum, hareket ve davranış biçimlerini kapsar (Robinson, Fernald & Clayton, 2008). Sosyal davranışlar toplumun norm ve değerlerine göre şekillenir. Hem spor hem de okul gibi farklı sosyal ortamlarda bireylerin davranışları grup dinamiklerini, sosyal uyumu ve bireysel gelişimi etkileyen önemli unsurlardır (Triandis, 1994).

Antisosyal Davranış:

Toplumda veya belirli bir sosyal grupta kabul görmeyen, normlara aykırı ve zarar verici eylemleri ifade eder. Sporcuların veya öğrencilerin antisosyal davranışları; rakiplerine ya da sınıf arkadaşlarına yönelik olumsuz, zarar verici tutum ve hareketler olarak gözlemlenebilir. Bu tür davranışlar bireysel ve grup düzeyinde olumsuz sonuçlara yol açmakta, uyum ve iş birliği süreçlerini zayıflatabilmektedir (Patterson, DeBaryshe & Ramsey, 2017).

Prososyal Davranış:

Bireylerin başkalarına yardım eden, destek sağlayan ve toplum yararına yönelik hareketlerini ifade eder (Eisenberg & Spinrad, 2014). Hem spor ortamında takım arkadaşlarına hem de okul ortamında sınıf arkadaşlarına yönelik sergilenen prososyal davranışlar pozitif sosyal ilişkilerin, dayanışmanın ve karşılıklı güvenin oluşumuna katkıda bulunur. Bu davranışlar, bireyler arası ilişkilerin güçlenmesi ve grup başarısının artması açısından önemlidir (Penner et al., 2005).

Parantezli Ahlak:

Bireylerin farklı sosyal bağlamlarda sergiledikleri ahlaki davranışların ortamın norm ve beklentilerine bağlı olarak değişiklik göstermesini ifade eden bir kavramdır (Smith & Lord, 2018). Bu kavram bir kişinin spor ve okul gibi farklı ortamlarda farklı ahlaki standartlar ve davranışlar sergileyebileceğini öne sürer. Örneğin, bir sporcu sahadaki davranışlarıyla belirli etik kurallara uyarken; aynı bireyin okul ortamındaki davranışları farklı normlar çerçevesinde değerlendirilebilir. Bu bağlamda parantezli ahlak, davranışların ortam tarafından nasıl şekillendiğini ve hangi sosyal faktörlerin etkili olduğunu anlamaya yönelik önemli bir bakış açısı sunar (Djordjic, 2011).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Ahlak

Ahlak; bireylerin doğru ve yanlış davranışları ayırt etmesini sağlayan toplumsal normlara dayalı bir yargı sistemidir. Ahlaki gelişim, bireyin değer sisteminin oluşumu ve çevresel etkilerle şekillenmesi sürecini kapsar (Turiel, 2006). Geleneksel yaklaşımlarda ahlak, evrensel değerler çerçevesinde ele alınsa da modern yaklaşımlar bireyler arası farklılıkları da dikkate almaktadır. Ahlakın bireyin içselleştirdiği değerler sistemi doğrultusunda davranışlarını yönlendirmesiyle ilgili olduğu savunulmaktadır (Rest, 1986). Ahlaki kararlar; bireyin bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimiyle ilişkili olup sosyal bağlamdan bağımsız düşünülmemesi gerektiği düşünülmektedir. (Shields & Bredemeier, 2007). Sportif ortamlarda ise ahlaki davranışların daha karmaşık hale geldiği görülebilmektedir. Ahlaki gelişim sadece bireysel değil, aynı zamanda sosyal bir süreçtir. Birey çevresinden, ailesinden, eğitimden ve kültürel değerlerden etkilenerek ahlaki yapısını oluşturur. Bu nedenle ahlak eğitimi yalnızca kural öğretimiyle değil; bireyin empati geliştirmesine, sorumluluk almasına ve adalet anlayışını içselleştirmesine katkı sağlayacak biçimde tasarlanmalıdır (Killen & Smetana, 2015).

Sonuç olarak ahlak, bireyin sosyal yaşam içindeki rollerine uygun etik davranışlar sergilemesini sağlayan temel bir yapıdır. Ahlaki gelişimi etkileyen çeşitli teoriler yaklaşımlar ve modeller, bireyin bu süreci nasıl yaşadığını açıklamada önemli rol oynamaktadır.

2.2 Ahlak Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar

Çalışmanın bu bölümünde ahlak ve ahlaki gelişim bağlamlarında geliştirilmiş bazı kuramlara yer verilmiştir.

2.2.1 Piaget'nin Ahlak Gelişimi Kuramı

Jean Piaget, ahlaki gelişimi bireyin bilişsel yapılarının evrimiyle açıklayan öncü gelişim psikologlarından biridir. Piaget'nin ahlak kuramı çocukların ahlaki düşüncelerinin yaşla birlikte nasıl geliştiğine odaklanır. O'na göre ahlaki yargılar, çocuğun sosyal çevresiyle etkileşimi ve bilişsel olgunlaşması sonucu biçimlenir (Piaget, 1965). Piaget ahlaki gelişimi iki

temel evreye ayırır; heteronom ahlak evresi ve otonom ahlak evresi. 4-10 yaş arasındaki çocukların bulunduğu heteronom evrede, çocuklar kuralları sabit ve değişmez olarak görürler. Bu evrede cezaya odaklı bir ahlak anlayışı hakimdir; kurallar dışı hareketin cezayla sonuçlanacağına inanılır. Bu anlayış, büyük ölçüde otorite figürlerine (ebeveyn, öğretmen) duyulan saygıya dayanır (Piaget, 1965). Yaklaşık 10 yaşından sonra başlayan otonom ahlak evresinde ise çocuklar kuralların insanlar tarafından konulduğunu ve gerektiğinde değiştirilebileceğini anlamaya başlarlar. Bu dönemde niyet, davranışların değerlendirilmesinde daha merkezi bir rol oynamaya başlar. Artık sadece sonuca değil, kişinin niyetine göre bir davranışın ahlaki değeri belirlenir (Crain, 2015). Bu geçiş çocukların bilişsel gelişim düzeyleriyle birlikte, akranlarıyla yaşadıkları deneyimlerden de büyük ölçüde etkilenir. Piaget'nin çalışmaları ahlaki gelişimin sosyal etkileşim ve bilişsel yapıların karşılıklı etkileşimiyle ilerlediğini vurgular. Piaget'nin kuramı ahlaki yargıların gelişimsel bir seyir izlediğini öne sürerek daha sonraki teorilere (özellikle Kohlberg'in) güçlü bir temel oluşturmuştur. O'nun yaklaşımı ahlakın sadece öğrenilen kurallar bütünü değil, aktif bir anlamlandırma süreci olduğunu göstermesi açısından büyük önem taşır (Gibbs, 2019). Bu nedenle Piaget'nin kuramı eğitimde ve çocuk gelişimi çalışmalarında rehber bir işlev görmektedir. Özellikle okul ve spor gibi yapılandırılmış sosyal ortamlarda çocukların karşılaştığı kurallar ve yaptırımların onların ahlaki gelişim evrelerini nasıl deneyimlediklerini ve bu kurallar karşısında nasıl tepkiler verdiklerini anlamada Piaget'nin yaklaşımı önemli bir analiz çerçevesi sunmaktadır. Bu kuram çocukların sadece davranışlarının değil, bu davranışların arkasındaki bilişsel ve sosyal sürecin de anlaşılmasına olanak tanımaktadır.

2.2.2. Kohlberg'in Ahlak Gelişimi Kuramı

Lawrence Kohlberg, Jean Piaget'nin ahlaki gelişim anlayışını temel alarak daha ayrıntılı ve evrensel bir model geliştirmiştir. Kohlberg ahlaki muhakemeyi bireyin adalet, eşitlik ve insan hakları gibi ilkelere dayalı olarak karar verme süreci olarak tanımlar. Ahlaki gelişim; yaşla birlikte evrilen ve bireyin sosyal dünyayla kurduğu ilişkiler bağlamında olgunlaşan bilişsel bir süreçtir (Kohlberg, 1981). Kohlberg'in kuramı üç düzey ve altı aşamadan oluşur: Prekonvansiyonel (gelenek öncesi), konvansiyonel (geleneksel) ve postkonvansiyonel (gelenek sonrası). Prekonvansiyonel düzeydeki bireyler (genellikle çocuklar), kurallara itaat etmeyi ve cezadan kaçınmayı ön planda tutar. Bu düzeyde ahlaki değerlendirmeler dışsal motivasyon ve ceza temellidir (Kohlberg, 1984). Konvansiyonel düzeyde birey, sosyal düzeni ve toplumsal onayı dikkate alarak doğruyu tanımlar. Bu aşamada birey, kurallara uymanın toplumsal düzeni sürdürmek açısından önemli olduğunu

düşünür. Postkonvansiyonel düzeyde ise birey, evrensel etik ilkeler çerçevesinde ahlaki kararlar verir. Bireysel haklar, adalet ve vicdan kurallarının üzerinde tutulur (Power, Higgins & Kohlberg, 1989). Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramı hem eğitimde hem de spor gibi sosyal etkileşimin yoğun olduğu alanlarda önemli bir teorik çerçeve sunar. Örneğin, bir sporcu kurallara yalnızca ceza almamak için değil, adil rekabetin sağlanması gerektiğine inandığı için uyuyor ise bu birey Kohlberg'in postkonvansiyonel düzeyinde yer alıyor olabilir. Bu bağlamda spor ortamları bireylerin ahlaki gelişim düzeylerini gözlemleyip desteklemek için etkili birer sosyal laboratuvar işlevi görebilir (Rest, Narvaez, Bebeau & Thoma, 1999). Eleştirmenler, Kohlberg'in kuramının fazlasıyla bilişsel olduğunu ve duygusal ya da bağlamsal etmenleri göz ardı ettiğini belirtmişlerdir (Gilligan, 1993). Ayrıca bu modelin evrenselliği konusunda da kültürel bağlamların etkisi nedeniyle soru işaretleri bulunmaktadır. Ancak, tüm eleştirilere rağmen Kohlberg'in modeli ahlaki gelişimin sistematik bir şekilde incelenmesi ve ölçülmesinde güçlü bir temel sunmuştur.

2.2.3. Haan'ın Ahlak Gelişim Kuramı

Haan'ın Ahlak Gelişim Kuramı, bireyin ahlaki yargılarında ve davranışlarında tutarlılığı sağlamak için içsel bir denge arayışı içinde olduğunu savunur. Bu kuram, bireyin ahlaki karar alma süreçlerinde hem bilişsel hem de duyuşsal boyutları içeren bir yaklaşımı temel alır (Haan, 1978). Haan'a göre, bireyler sosyal etkileşimler içinde ahlaki sorunlarla karşılaştıklarında “entegrasyon” ve “ayrışma” süreçleri aracılığıyla ahlaki muhakemelerini şekillendirir. Entegrasyon, bireyin başkalarının bakış açılarını dikkate alarak empati geliştirmesini; ayrışma ise bireyin kendi değerlerini ve ilkelerini korumasını ifade eder (Rest, 1986). Haan'ın modelinde birey, ahlaki ikilemlerle karşılaştığında hem toplumsal beklentileri hem de kişisel etik ilkeleri dikkate alır. Bu süreç bireyin bilişsel uyum arayışına dayalı olarak bir içsel denge kurma çabasını yansıtır. Haan, bireyin kararlarını şekillendiren bu denge sürecinin bireyin öznel deneyimleri, sosyal bağlam ve kişisel değer sisteminin etkileşimiyle oluştuğunu öne sürer (Haan, 1978). Bu yaklaşım, bireyin sadece kurallara uyan bir varlık olmadığını aynı zamanda sosyal normlar ve bireysel değerler arasında sürekli bir uzlaşma arayışı içinde olduğunu vurgular. Haan'ın kuramı, bireylerin ahlaki gelişiminin tek bir doğrusal çizgide ilerlemediğini aksine çeşitli yaşam deneyimleri ve sosyal karşılaşmalarla şekillendiğini savunur. Bu bağlamda, ahlaki karar verme süreci durağan değil dinamik ve değişkendir (Gibbs, 2019). Bu görüş, ahlak gelişimini yalnızca yaşla sınırlı olmayan bir süreç olarak değerlendirmesi bakımından Piaget ve Kohlberg'den ayrılır. Haan, insanların çeşitli sosyal roller üstlendikçe farklı düzeylerde ahlaki duyarlılıklar geliştirebileceğini ve bu

durumun kararlarını etkileyebileceğini belirtir (Haan, 1978). Haan'ın kuramı, özellikle spor bağlamında da değerlidir. Sporcular takım içi dinamikler, rekabet ortamı ve etik ikilemler arasında sürekli karar vermek zorundadır. Bu bağlamda, bireyin kendi ilkeleri ile sosyal baskılar arasında denge kurma çabası spor alanındaki ahlaki karar alma süreçlerini açıklamak için kullanılabilir (Shields & Bredemeier, 1995). Örneğin, takım arkadaşına avantaj sağlamak adına kuralları çiğnemek bireyin kendi değerleri ile takımın başarısı arasında bir çatışmaya neden olabilir. Haan'ın entegrasyon ve ayrışma ilkeleri bu tür kararların nasıl şekillendiğini anlamada yol göstericidir. Haan'ın Ahlak Gelişim Kuramı, bireyin ahlaki kararlarını şekillendiren dinamik bir içsel süreç olduğunu savunarak, ahlaki gelişimi daha bütüncül bir bakış açısıyla ele alır. Sosyal ilişkiler, kişisel değerler ve bilişsel süreçlerin bir arada değerlendirildiği bu yaklaşım, ahlaki davranışların analizinde önemli katkılar sunmaktadır.

2.2.4. Rest'in Ahlak Gelişim Modeli

Rest'in Ahlak Gelişim Modeli bireyin ahlaki davranışlara yönelmesini açıklamak için dört temel psikolojik bileşene dayanan kapsamlı bir çerçeve sunar: Ahlaki duyarlılık (moral sensitivity), ahlaki yargı (moral judgment), ahlaki niyet (moral intention) ve ahlaki eylem (moral action) (Rest, 1986). Bu model, Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişim kuramını temel alarak geliştirilmiş ancak, ahlaki davranışın yalnızca muhakeme yetisiyle açıklanamayacağını savunarak duyuşsal ve davranışsal boyutları da içermiştir (Narvaez & Rest, 1995). İlk bileşen olan ahlaki duyarlılık bireyin ahlaki boyut taşıyan bir durumu fark etmesini ifade eder. Bu; başkalarının ihtiyaçlarını, haklarını ve duygularını anlayabilme yetisiyle yakından ilişkilidir. Örneğin, bir sporcunun rakibinin sakatlandığını fark edip oyunu durdurması ahlaki duyarlılığa emsal teşkil eder. Bu beceri empati ve perspektif alma yetisiyle desteklenir (Rest, 1986). İkinci aşama olan ahlaki yargı, bireyin bir eylemin doğru ya da yanlış olduğuna karar vermesini içerir. Rest, bu noktada Kohlberg'in ahlaki muhakeme düzeylerine referans verir. Bireyler gelişimsel olarak daha karmaşık ve evrensel etik ilkelerle karar vermeye yönelirler (Rest et al., 1999). Ahlaki niyet, bireyin doğru olduğunu düşündüğü davranışı gerçekleştirme yönündeki istekliliğini yansıtır. Bu, bireyin değer sistemiyle birlikte önceliklerine ve karakter özelliklerine bağlıdır. Birey doğru olanı tanımlayabilir. Çıkarları, sosyal baskı, korku gibi etkenler nedeniyle bu davranışı sergilemeyebilir (Rest et al., 1999). Son bileşen olan ahlaki eylem, ahlaki eylemin sürdürülebilirliğini sağlar. Bu boyut bireyin içsel dayanıklılığını, alışkanlıklarını, öz disiplini ve cesaretini kapsar. Özellikle spor gibi baskı altında karar alınan alanlarda, karakter gücü bireyin eylemini belirleyici kılabilir (Bebeau, 2002). Rest'in modeli özellikle eğitim, spor, iş etiği gibi alanlarda bireylerin neden her zaman doğru

bildikleri şekilde davranmadıklarını açıklamada kullanışlıdır. Ahlaki davranış yalnızca bilişsel düzeyde değil aynı zamanda motivasyonel ve karakter düzeylerinde de şekillenir. Spor bağlamında ele alındığında bir sporcunun kurallara uygun davranmak istemesi (ahlaki motivasyon), bunu yapabilecek cesareti bulması (ahlaki karakter), bu davranışın gerekli olduğunu fark etmesi (ahlaki duyarlılık) ve doğru olanı belirlemesi (ahlaki yargı) bütünsel bir şekilde bu model içinde açıklanabilir. Sonuç olarak; Rest'in Ahlaki Eylem Modeli, bireyin ahlaki davranışa ulaşmasını etkileyen çok boyutlu bir yapı sunarak bireyin etik karar süreçlerini anlamada kapsamlı bir temel oluşturur. Bu model bireyin yalnızca ahlaki doğruyu bilmesinin yeterli olmadığını; bu doğrultuda hareket edebilmesi için duyarlılık, istek ve karakter bütünlüğüne de sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır.

2.2.5. Shields ve Bredemeier 'in Ahlaki Eylem Modeli

Shields ve Bredemeier (1995) spor bağlamında ahlaki davranışları açıklamak için geliştirdikleri Ahlaki Eylem Modeli ile sporcunun ahlaki karar alma ve davranış süreçlerini çok boyutlu bir şekilde ele almışlardır. Bu model, sporcunun kişisel özellikleriyle birlikte sosyal çevresi ve sporun kendine özgü dinamikleri arasındaki etkileşimlerin ahlaki eylem üzerindeki etkisini vurgulamaktadır (Shields & Bredemeier, 1995). Modelin temel bileşenlerinden biri bilişsel süreçlerdir. Bu süreçler sporcunun ahlaki bir durumda nasıl düşüneceğini ve hangi davranışın uygun olduğunu nasıl değerlendireceğini içerir. Sporcunun normatif inançları, ahlaki muhakemesi ve karar verme yetenekleri bu aşamada ön plana çıkar. Bu, Kohlberg'in ahlaki gelişim teorisi ile paralel bir yaklaşım sergilemekle birlikte spora özgü faktörler de dikkate alınmaktadır (Shields & Bredemeier, 1995). Bir diğer önemli unsur ise duygusal ve motivasyonel süreçlerdir. Spor ortamında rekabetin getirdiği baskı, performans kaygısı ve duygusal durumlar bireyin ahlaki kararlarını ve davranışlarını etkiler. Örneğin, yüksek stres altında sporcunun adil olmayan yöntemlere başvurması veya rakibine karşı saldırgan davranması modelde açıklanır. Burada sporcunun kendi iç motivasyonu, kazanma arzusu ile etik değerler arasındaki çatışmalar analiz edilir (Shields & Bredemeier, 1995). Modelde ayrıca sosyal çevrenin etkisi büyük bir yer tutar. Antrenörler, takım arkadaşları, aile ve sporun genel kültürü sporcunun davranış kalıplarını şekillendirir. Sosyal öğrenme teorisinin (Bandura, 1986) izlerini taşıyan modelde rol modellerin davranışları, ödüller ve cezalar sporcunun ahlaki tutumlarını belirleyici faktörler olarak görülür. Böylece bireyin etik ya da etik olmayan davranışları içinde bulunduğu sosyal çevre tarafından desteklenebilir ya da engellenebilir (Bandura, 1986; Shields & Bredemeier, 1995). Modelin bütüncül yaklaşımı sporcunun ahlaki eylem sürecini sadece bireysel bir tercih olarak değil, sosyal ve çevresel

etkileşimlerin ürünü olarak ele alır. Bu bakış açısı sporda ahlaki davranışların geliştirilmesi için bireysel eğitimlerin yanı sıra takım ve organizasyon düzeyinde politikaların da gerekli olduğunu gösterir (Shields & Bredemeier, 1995). Shields ve Bredemeier'in Ahlaki Eylem Modeli, sporcunun ahlaki karar ve davranışlarını çoklu faktörlerle açıklayarak hem bireysel hem de çevresel etkenlerin ahlaki eylem üzerindeki rolünü ortaya koyar. Model, spor etiği çalışmalarında geniş kabul görmüş ve uygulamalı programların geliştirilmesinde temel bir rehber olmuştur.

2.2.6. Ahlaki Düşünce ve Eylem

Ahlaki düşünce ve eylem bireylerin belirli bir durumda neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar verme süreciyle, bu karar doğrultusunda nasıl davrandıkları arasındaki ilişkiyi açıklar. Bu kavram özellikle spor gibi yüksek baskı ortamlarında bireyin değer yargıları, kişilik özellikleri, sosyal etkiler ve durumun doğasıyla şekillenen karmaşık bir yapı sunar (Rest, 1986). Ahlaki düşünce (moral thought), kişinin bir davranışın etik olup olmadığını bilişsel olarak değerlendirmesini ifade ederken; ahlaki eylem (moral action), bu değerlendirmenin davranışa dönüşme sürecidir (Rest et al., 1999). Rest'in (1986) Dört Bileşenli Modeli (Four Component Model), bu süreci sistematik olarak açıklamaktadır. Bu modele göre ahlaki davranış dört temel süreçten oluşur. Ahlaki hassasiyet (moral sensitivity), ahlaki yargı (moral judgment), ahlaki niyet (moral intention) ve ahlaki eylem (moral action). Birey önce bir durumun ahlaki bir durum içerdiğini fark eder ardından doğru olanı belirler, bu doğruluğa göre davranma isteği geliştirir, sonunda bu davranışı sergileyebilecek irade ve karakter gücünü gösterir (Rest, 1986; Narvaez & Lapsley, 2005). Shields ve Bredemeier (1995) ise bu süreci özellikle spor bağlamında değerlendirmiş ve sporda ahlaki düşünce ve eylemin sıklıkla birbirinden ayrıldığını ileri sürmüştür. Onlara göre, spor ortamında bireyler çoğunlukla "bracketed morality" yani parantezli ahlak anlayışı sergileyerek saha içindeki etik dışı davranışları saha dışındaki yaşamdan farklı değerlendirirler. Bu bağlamda bir sporcunun ahlaki düşüncesi yani bir davranışın yanlış olduğunu bilmesi her zaman ahlaki eyleme dönüşmeyebilir. Sosyal Bilişsel Ahlaki Eylem Teorisi (Social Cognitive Theory of Moral Thought and Action), Bandura (1991, 2014) tarafından geliştirilmiş ve bireylerin ahlaki davranışlarını sosyal öğrenme kuramı ile açıklamaya çalışmıştır. Bandura'ya göre bireyler kendi davranışlarını değerlendirmek için içsel ahlaki standartlar geliştirirler. Ancak, bu standartlar bazı durumlarda "ahlaki gerekçelendirme mekanizmaları" yoluyla devre dışı bırakılabilir. Böylece bireyin kendi etik dışı davranışlarını haklılaştırarak ahlaki eylemde bulunmamayı seçebileceğini savunmaktadır (Bandura, 1999). Kavussanu (2008), spor

ortamında ahlaki düşünce ile eylem arasındaki tutarsızlık; özellikle rekabet, kazanma baskısı ve grup normları gibi dışsal faktörlerden etkilenebileceğini savunmaktadır. Bu nedenle sporda etik eğitimi sadece ahlaki bilgi kazandırmakla sınırlı olmamalı, aynı zamanda bu bilgilerin eyleme dönüşmesini sağlayacak karakter eğitimi ve ortam düzenlemelerini de içermelidir (Bredemeier & Shields, 2006).

2.3. Spor Ahlakı

Spor ahlakı spor faaliyetleri sırasında bireylerin ve toplulukların davranışlarına rehberlik eden etik ilkeler ve değerler bütünüdür. Bu kavram sadece kurallara uyulması değil aynı zamanda sportmenlik ruhunun, adaletin, saygının ve dürüstlüğün korunmasını da içerir (Arnold, 1997). Spor ahlakı sporun sosyal bir bağlamda gerçekleşmesi sebebiyle bireylerin hem rakiplerine hem de oyunun ruhuna karşı sorumluluklarını kapsar. Bredemeier ve Shields (2006) spor ahlakını, spor ortamındaki etik standartların benimsenmesi ve uygulanması olarak tanımlamaktadır. Bu tanım yalnızca kural ihlallerinin önlenmesini değil aynı zamanda ahlaki gelişim ve karakter oluşturmaya da içerir. Spor ahlakı bireylerin etik dışı davranışlara (örneğin hile, doping, agresiflik) karşı duruşunu güçlendirirken fair play ve adil rekabet gibi olumlu değerleri teşvik eder (Tod & Hodge, 2001). Spor ahlakının gelişimi çocuğun ve gencin spor ortamında edindiği deneyimler ve gözlemlerle şekillenir. Bu süreçte antrenörlerin, ailelerin ve takım arkadaşlarının rol modeli olmaları kritik önemdedir. Aynı zamanda sporun yapısı ve organizasyonel kültürü de spor ahlakının oluşumunda etkili olur. Örneğin, aşırı rekabetçi ve sonuç odaklı yaklaşımlar etik dışı davranışları artırabilirken değer odaklı yaklaşımlar spor ahlakının gelişimini destekler (Shields & Bredemeier, 2009). Spor ahlakı ile bağlantılı olarak “moral atmosphere” (ahlaki atmosfer) kavramı da önemlidir. Spor ortamındaki değerler normlar ve sosyal beklentiler, bireylerin davranışlarını yönlendirir. Bu atmosfer bireylerin etik kararlar almasını kolaylaştırabilir ya da engelleyebilir (Tod & Hodge, 2001). Özellikle takım sporlarında, grup normlarının spor ahlakına uyum sağlaması takım içi dayanışmayı ve fair play anlayışını güçlendirir. Spor ahlakı bireylerin ve toplulukların etik standartları benimsemesi, uygulaması ve koruması için temel bir çerçeve sunar. Sporun sadece fiziksel bir aktivite değil aynı zamanda etik ve sosyal gelişim alanı olduğunu vurgulamaktadır.

2.3.1. Sporda Ahlaki Atmosfer

Sporda ahlaki atmosfer bir spor ortamında (örneğin takım, kulüp veya organizasyon) hakim olan değerler, normlar ve davranış kalıplarının bütünüdür. Bu kavram bireylerin ahlaki kararlarını ve davranışlarını şekillendiren sosyal ve kültürel bağlam olarak

önem taşır (Shields & Bredemeier, 2009). Ahlaki atmosfer sporcuların nasıl davranması gerektiğine dair ortak beklentiler ve tutumlar içerir. Bu beklentiler olumlu ya da olumsuz olabilir. Sporda ahlaki atmosferin sportif davranışların oluşmasında kritik bir etken olduğu savunulmaktadır. Ahlaki atmosferin pozitif olduğu durumlarda bireyler prososyal davranışlar gösterirken; olumsuz bir ahlaki atmosfer agresiflik, hile ve antisosyal davranışların artmasına neden olabilir. Dolayısıyla, ahlaki atmosferin kalitesi sporun etik standartlarının korunmasında belirleyici bir faktördür (Shields & Bredemeier, 2009). Araştırmalar takım içi normların ve liderlik stillerinin ahlaki atmosferin şekillenmesinde önemli olduğunu göstermektedir (Kavussanu, 2008). Özellikle antrenörlerin sergilediği davranışlar ve belirledikleri değerler, takımda etik veya etik olmayan davranışların yaygınlaşmasını etkiler. Pozitif bir ahlaki atmosfer takım üyeleri arasında saygı, adalet ve destekleyici iletişimi teşvik ederken negatif atmosfer güvensizlik, çatışma ve rekabetin etik sınırların dışına çıkmasına neden olabilir (Smith & Smoll, 1997). Ahlaki atmosferin oluşturulmasında organizasyonun değerleri, kuralları ve uygulamaları da önemli bir rol oynar. Spor kulüpleri ve federasyonları etik standartları net olarak belirleyip uyguladığında sporda olumlu bir ahlaki atmosfer yaratabilir. Bu da sporcuların sadece sportif başarıya değil, aynı zamanda etik davranışa da odaklanmalarını sağlar (Shields & Bredemeier, 2009). Sonuç olarak sporda ahlaki atmosfer bireylerin ve grupların etik davranışlarını şekillendiren sosyal yapıdır. Spor ortamlarında etik değerlerin güçlendirilmesi olumlu ahlaki atmosferin yaratılmasıyla mümkün olabilir ve bu da hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sporun kalitesini artırabilir.

2.3.2. Prososyal ve Antisosyal Davranışlar

Prososyal ve antisosyal davranışlar sosyal psikoloji ve spor psikolojisi alanlarında önemli bir araştırma konusudur. Prososyal davranışlar bireylerin başkalarının iyiliği için bilinçli olarak yaptıkları olumlu ve destekleyici eylemler olarak tanımlanırken; antisosyal davranışlar başkalarına zarar vermeyi amaçlayan ya da sosyal normlara aykırı davranışları ifade eder (Eisenberg & Fabes, 1998). Spor ortamında bu davranışlar hem takım içi hem de rakip takımlarla olan etkileşimlerde ortaya çıkar ve sporcunun karakter gelişimi ile doğrudan ilişkilidir (Kavussanu & Boardley, 2009). Prososyal davranışlar empatinin, ahlaki değerlerin ve sosyal normların gelişimiyle şekillenir. Bu davranışlar sporcunun fair play ruhunu benimsemesi, takım arkadaşlarına ve rakiplere saygı göstermesi gibi olumlu tutumlarla kendini gösterir (Spinrad, Eisenberg & Morris, 2022). Antisosyal davranışlar ise saldırganlık, hile yapma, rakibe yönelik sert ve zarar verici hareketler gibi şekillerde ortaya çıkar. Bu tür davranışlar bireysel ve çevresel faktörlerin yanı sıra sporda rekabetin ve kazanma odaklılığın

aşırıya kaçmasıyla artabilir (Boardley & Kavussanu, 2009). Sporda prososyal ve antisosyal davranışların değerlendirilmesi için geliştirilen ölçeklerden biri de Kavussanu ve Boardley (2009) tarafından oluşturulan “Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği”dir. Bu ölçek, sporcunun hem takım arkadaşlarına hem de rakiplere karşı gösterdiği prososyal ve antisosyal davranışları ölçer. Ölçek, dört alt boyuttan oluşur: Takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlar, rakip takım oyuncusuna yönelik prososyal davranışlar, takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlar ve rakip takım oyuncusuna yönelik antisosyal davranışlardır (Kavussanu & Boardley, 2009). Araştırmalar sporculara yüksek prososyal davranışların takım dayanışmasını artırdığını, performansı olumlu etkilediğini ve sporda etik davranışların güçlenmesine katkı sağladığını göstermektedir (Felton & Jowett, 2013). Buna karşın antisosyal davranışlar hem bireysel hem de takım performansını olumsuz yönde etkileyebilir ve sporda şiddet, çatışma gibi istenmeyen durumların artmasına neden olabilir (Boardley & Kavussanu, 2009). Bu nedenle, spor ortamında prososyal davranışları teşvik eden eğitim programları ve etik kuralların oluşturulması büyük önem taşır. Sonuç olarak, prososyal ve antisosyal davranışlar sporun sosyal dinamiklerini şekillendiren temel unsurlardır. Spor psikolojisi literatüründe bu iki davranış biçiminin anlaşılması ve ölçülmesi sporcuların moral gelişimi, takım başarısı ve sporun etik değerlerinin korunması açısından kritik öneme sahiptir (Kavussanu & Boardley, 2009; Spinrad et al., 2014).

2.3.3. Ahlaki Karar Alma Tutumları

Ahlaki karar alma tutumları bireylerin bir eylemin doğru ya da yanlış olup olmadığına dair kanaatlerini ve bu kanaatlerin karar verme süreçlerine nasıl yansıdığını ifade eder. Ahlaki karar alma sadece bilişsel bir yargılama süreci değil aynı zamanda duygusal, sosyal ve bağlamsal etmenlerle şekillenen çok boyutlu bir yapıdır (Rest, 1986). Bu bağlamda bireyin ahlaki bir ikilem karşısında verdiği karar yalnızca ahlaki gelişim düzeyiyle değil aynı zamanda değerleri, tutumları ve içinde bulunduğu ortamla da doğrudan ilişkili olduğu savunulmaktadır. (Narvaez & Lapsley, 2005). Kohlberg’in (1981) ahlaki gelişim kuramı bireylerin ahlaki muhakeme düzeylerini belirlemek için sıklıkla başvurulmuş bir çerçeve sağlamıştır. Bu teoriye göre bireyler ahlaki sorunları çözme biçimlerine göre altı evreden oluşan üç düzeyde (gelenek öncesi, geleneksel ve gelenek sonrası) sınıflandırılır. Bu evreler, bireyin ahlaki kararlarını şekillendiren temel tutumların ve değer yargılarının da göstergesi olarak değerlendirilir. Ancak sonraki araştırmalar bireylerin farklı bağlamlarda farklı ahlaki kararlar alabildiğini, yani ahlaki düşünce ile davranış arasında mutlak bir tutarlılık olmadığını göstermiştir (Blasi, 1980). Spesifik olarak spor ortamında sporcuların ahlaki karar alma

tutumları hem bireysel faktörlerden (örneğin empati düzeyi, ahlaki kimlik) hem de sosyal faktörlerden (örneğin antrenörün etik liderliği, takım kültürü) etkilenmektedir (Kavussanu & Stanger, 2017). Kavussanu (2008), sporcuların çoğu zaman “bracketed morality” (parantezli ahlak) anlayışıyla hareket ettiklerini ve saha içinde kabul edilemez davranışları ahlaki gerekçelerle meşrulaştırabildiklerini belirtmiştir. Bu durum ahlaki karar alma tutumlarının bağlama duyarlılığını açıkça ortaya koymaktadır. Bandura'nın (1991) sosyal bilişsel teorisi de bu süreçleri açıklamada işlevseldir. Bu teoriye göre bireyler ahlaki kararlar alırken kendi içsel standartlarını temel alırlar. Ancak, bu standartlar bazı mekanizmalar yoluyla askıya alınabilir. Bu mekanizmalar arasında sorumluluğu başkasına atfetme, sonuçları küçümseme ya da mağduru suçlama gibi stratejiler yer alır (Bandura, 1999). Bu tür mekanizmalar bireylerin etik olmayan davranışlarını bile “haklı” görmelerine olanak tanır ve böylece ahlaki karar alma tutumları davranışla örtüşmeyebilir. Ahlaki karar alma tutumları bireyin ahlaki yargı kapasitesini, değerlerini ve sosyal bağlamı birlikte ele alan bir yapı olarak değerlendirilmelidir. Spor gibi yüksek stresli ve rekabetçi ortamlarda bu tutumların güçlendirilmesi yalnızca bireysel etik gelişim açısından değil aynı zamanda takım ruhu, adalet ve sportmenlik gibi kolektif değerlerin korunması açısından da kritik öneme sahiptir (Shields & Bredemeier, 2007).

2.3.4. Parantezli Ahlak (Bracketed Morality)

Parantezli ahlak (bracketed morality) kavramı bireylerin belirli sosyal bağlamlarda genel ahlaki ilkelerini geçici olarak askıya almalarını ifade eder. Bu kavram özellikle spor bağlamında sıkça gözlemlenir. Bireyler saha içinde normalde yanlış kabul edecekleri davranışları “oyunun bir parçası” ya da “rekabetin gereği” olarak görüp meşrulaştırabilirler (Shields & Bredemeier, 1995). Bu durum, sporda etik dışı davranışların nasıl haklılaştırılabildiğini anlamada önemli bir çerçeve sunar. Shields ve Bredemeier (1995) parantezli ahlak kavramını geliştirirken sporun yapısal özelliklerinin ahlaki yargıları nasıl etkileyebileceğini tartışmışlardır. Bu yaklaşıma göre sporcular günlük yaşamlarında kabul etmedikleri şiddet, aldatma veya saygısızlık gibi davranışları, spor bağlamında geçici olarak kabul edebilirler çünkü spor kendine özgü kuralları ve değer sistemi olan ayrı bir sosyal bağlam olarak algılanabilir. Böylece bireyler genel ahlaki değerlerini “paranteze alarak” oyunun kendi dinamiklerine göre hareket ederler (Shields & Bredemeier, 2007). Bandura'nın (1991) sosyal bilişsel teorisi, parantezli ahlak kavramını açıklamada işlevsel bir teorik zemin sunar. Bandura'ya göre, bireyler ahlaki davranışlardan uzaklaşırken bazı zihinsel stratejiler (örneğin sorumluluğu başkasına yükleme, davranışı haklı gösterme) kullanarak ahlaktan

uzaklaşma (moral disengagement) yaşarlar. Sporcuların "herkes yapıyor", "hak etti" veya "oyunun parçası" gibi gerekçelerle etik dışı davranışları normalleştirmesi, bu zihinsel süreçlerin spor bağlamındaki yansımasıdır (Bandura, 1999). Parantezli ahlak, ahlaki düşünce ile davranış arasındaki boşluğu anlamak açısından kritik bir kavramdır. Bireyler belirli koşullarda ahlaki ilkelerinden ödün verebileceklerini hissettiklerinde bu durum sadece bireysel değil aynı zamanda yapısal bir meseleye dönüşebilmektedir. Araştırmalar, parantezli ahlakın sadece profesyonel sporcularda değil; genç ve amatör sporcularda da görülebildiğini göstermektedir. Kavussanu (2008), özellikle yüksek rekabet ortamlarında bu tür ahlaki esnemelerin arttığını ve bunun da sporcuların prososyal davranışlarını azaltırken antisosyal davranışlarını artırabildiğini savunmuştur. Ayrıca, takım kültürü, antrenörün liderlik tarzı ve ödül yapısı gibi çevresel faktörler de parantezli ahlakın yaygınlığını etkileyen unsurlar arasındadır (Boardley & Kavussanu, 2007).

2.3.5 Ahlaktan Uzaklaşma (Moral Disengagement)

Ahlaktan uzaklaşma bireylerin kendi ahlaki standartlarını geçici olarak askıya alarak veya zayıflatarak etik olmayan davranışları meşrulaştırma sürecidir. Bandura (1991) tarafından geliştirilen bu kavram bireylerin vicdanlarının sınırlarını aşmalarını sağlayan bilişsel mekanizmaları içerir. Bu mekanizmalar arasında sonuçların küçümsenmesi, sorumluluğun başkalarına yüklenmesi, zarar veren davranışların normalleştirilmesi gibi stratejiler yer alır (Bandura, 1991). Spor bağlamında, ahlaktan uzaklaşma sporcuların antisosyal davranışlara yönelmesinde kritik bir rol oynar (Boardley & Kavussanu, 2007). Örneğin, bir sporcu kural dışı davranışını "rakip bunu hak ediyor" ya da "bu oyunun bir parçası" gibi gerekçelerle meşrulaştırabilir. Bu durum, sporun rekabetçi doğasının etik kararları zorlaştırdığı alanlarda sıklıkla gözlemlenir (Kavussanu & Stanger, 2016).

Ahlaktan uzaklaşma teorisi spor psikolojisinde ahlaki eğitim programlarının geliştirilmesinde de önemli bir temel sağlar. Sporcuların bu bilişsel mekanizmaları fark etmeleri ve etik dışı davranışları haklı çıkarmaktan kaçınmaları hedeflenir (Kavussanu & Boardley, 2009). Ayrıca, antrenörler ve spor yöneticileri ahlaktan uzaklaşmayı teşvik eden ortamların önüne geçerek sporcuların etik standartlarını korumalarına destek olmalıdır. Sonuç olarak, ahlaktan uzaklaşma kavramı spor ortamlarında etik dışı davranışların ortaya çıkış mekanizmalarını açıklamada ve önlemede etkili bir teorik çerçeve sunar.

2.3.6. Sportmenlik

Sportmenlik sporda dürüstlük, saygı, adalet ve nezaket gibi etik değerlerin ve davranışların toplamını ifade eden temel bir kavramdır. Sportmenlik sadece kurallara uymak değil aynı zamanda rakiplere, hakemlere, seyircilere ve oyunun ruhuna saygı göstermeyi de kapsar (Vallerand, 2015). Bu kavram sporu sadece kazanma aracı olmaktan çıkarıp, etik ve ahlaki değerler çerçevesinde gelişen bir sosyal etkinlik haline getirir. Sportmenlik bireylerin ve takımların karşılaştıkları zorluklar karşısında sergiledikleri tutum ve davranışları şekillendirir. Örneğin, kaybettiklerinde saygılı davranmak, hile yapmaktan kaçınmak, rakiplerin başarılarını takdir etmek sportmenlik davranışları arasında yer alır (Lee et al. 2007). Bu tür davranışlar sporun hem bireysel hem de toplumsal anlamda değerini artırır. Araştırmalar sportmenliğin gelişiminde aile, eğitim ve spor ortamının kritik olduğunu göstermektedir (Gould & Carson, 2008). Sporcularda sportmenlik davranışlarının gelişimi antrenörlerin tutumları, takım normları ve kurumların etik politikalarıyla yakından ilişkilidir. Pozitif bir spor ortamı sportmenlik değerlerinin benimsenmesini kolaylaştırırken rekabetin aşırı vurgulandığı veya etik standartların ihmal edildiği ortamlarda antisosyal davranışların artması gözlemlenmiştir (Vallerand, 2015). Sportmenlik aynı zamanda Fair Play (Adil Oyun) kavramıyla da yakından ilişkilidir ve her iki kavram da sporda etik davranışların temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, sportmenlik sadece bireysel bir değer değil aynı zamanda spor kültürünün vazgeçilmez bir parçasıdır ve sürdürülebilir spor pratiğinin önemli bir olgusudur. (Bredemeier & Shields, 1986).

2.3.7. Fair Play

Fair Play sporda adil oyun ve etik davranışların temelini oluşturan bir kavramdır. Adil oyun sadece kurallara uymak değil aynı zamanda rakiplere, hakemlere, seyircilere ve oyunun ruhuna saygı göstermek anlamına gelir (Shields & Bredemeier, 2009). Fair Play sporun amacını sadece kazanmak olarak görmeyip sürecin dürüstlük ve saygı çerçevesinde yaşanmasını sağlar. Fair Play sporcularda ve spor organizasyonlarında etik standartların yükseltilmesini hedefler. Bu kavram, oyuncuların rekabetçi ortamda dahi ahlaki değerlerden ödün vermeden davranmalarını teşvik eder (Kavussanu, 2012). Fair Play davranışları sporda hile, şiddet ve antisosyal davranışların önlenmesine katkıda bulunur. Spor ortamlarında Fair Play'in desteklenmesi sporcuların sosyal gelişimi ve toplumsal uyum açısından kritik öneme sahiptir (Lumpkin, Stoll & Beller, 2011). Fair Play çocukların ve gençlerin sadece fiziksel becerilerini değil aynı zamanda ahlaki ve sosyal becerilerini geliştiren bir araç olarak görülmektedir. Ayrıca, Fair Play kültürünün yaygınlaşması sporu daha kapsayıcı ve pozitif bir

alan haline getirmektedir. Özetle, bir kavram olarak Fair Play sporun hem bireysel hem de toplumsal boyutlarda olumlu etkiler yaratması ve sporda etik davranışların yaşama geçirilmesi için vazgeçilmez bir ilkedir.

2.3.8 Saldırganlık

Spor ahlakı bağlamında saldırganlık bir kişiye fiziksel, sözel veya jest yoluyla kasıtlı olarak acı verici bir uyaran uygulama davranışı olarak tanımlanır. Bu eylemin arkasında genellikle yaralama niyeti bulunur (Krishnaveni & Shahin, 2014). Bu bağlamda saldırganlık, bir başkasına fiziksel zarar verme veya psikolojik rahatsızlık yaratma amacı taşıyan herhangi bir kişilerarası eylem olarak da değerlendirilebilir (Tenenbaum, Stewart, Singer & Duda 1997). Spor ortamında ise saldırganlık, ilgili faaliyetin kurallarını ihlal ederek başka birine fiziksel veya psikolojik zarar verme amacı güden sözlü ya da fiziksel bir davranış biçiminde ortaya çıkar (Krishnaveni & Shahin, 2014). Saldırgan davranışlar genellikle iki ana kategoriye ayrılır: Düşmanca (hostile) ve araçsal (instrumental) saldırganlık. Düşmanca saldırganlık başkasına zarar vermeyi amaçlayan dürtüsel eylemleri ifade ederken; araçsal saldırganlık, zarar verme eyleminin bir kazanım aracı olarak kullanıldığı planlı davranışları kapsar (Tenenbaum et al., 1997). Buna göre, saldırganlıkta davranışın hangi amaçla yapıldığı bu kategorilerin belirlenmesinde temel kriterdir.

2.3.9. Karakter

Karakter bireylerin düşünce, duygu ve davranışlarını yönlendiren temel ahlaki ve etik niteliklerin bütünüdür. Sporda karakter gelişimi sadece teknik ve fiziksel becerilerle sınırlı olmayıp aynı zamanda dürüstlük, sorumluluk, empati ve saygı gibi değerlerin benimsenmesini içerir (Lickona, 1991). Karakterin spor bağlamında geliştirilmesi bireylerin hem sporda hem de günlük yaşamlarında olumlu sosyal roller üstlenmelerine katkı sağlar. Sporda karakter eğitimi genç sporculara karşılaştıkları zorluklarla başa çıkma ve etik kararlar alma becerisi kazandırır (Hastie & Buchanan, 2000). Ayrıca, karakter gelişimi sporun ahlaki atmosferini güçlendirerek antisosyal davranışların azalmasını destekler. Karakterli sporcular rekabetin getirdiği stres ve baskıya rağmen adil oyun ve sportmenliği ön planda tutar. Araştırmalar sporda karakter gelişiminin aile, antrenör ve takım arkadaşlarının tutumlarıyla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir (Weiss, Smith & Stuntz, 2008). Dolayısıyla, pozitif bir sosyal çevre sağlanması karakter eğitiminin etkinliğini artırır. Sporda karakter bireysel gelişimin yanı sıra takım ruhunu ve toplumsal uyumu da destekleyen kritik bir unsurdur.

2.3.10. Değerler

Değerler bireylerin neyin doğru, önemli veya arzu edilir olduğuna dair inançlarıdır ve davranışlarını yönlendiren temel prensipleri oluşturur (Schwartz, 1992). Spor bağlamında değerler rekabet, adalet, saygı, dürüstlük ve takım ruhu gibi etik standartların içselleştirilmesini sağlar. Bu değerler sporcuların hem performans hem de sosyal ilişkilerinde rehberlik eder. Sporun değer eğitimi özellikle çocuk ve genç sporcularda, yaşam boyu sürdürülecek olumlu tutum ve davranışların temelini oluşturur (Lumpkin, 2008). Antrenörlerin ve spor yöneticilerinin rol model olması değerlerin aktarımında kritik öneme sahiptir (Gould & Carson, 2008). Ayrıca, sporun kendine özgü rekabet ortamı değerlerin test edilmesine ve pekiştirilmesine olanak tanır. Değerlerin spor alanında güçlü bir şekilde yerleşmesi adil oyun (fair play) ve sportmenlik gibi kavramların gerçekleşmesini kolaylaştırır ve sporda ahlaki atmosferin oluşmasına katkı sağlar (Vallerand & Losier, 1999). Bu açıdan, değerler sporda hem bireysel gelişim hem de toplumsal düzen açısından merkezi bir konuma sahiptir.

2.4. Alanyazındaki Çalışmalar

Araştırmalar ışığında PABSS envanterinin uluslararası ve ulusal alanyazında oldukça yaygın kullanılan, geçerlik ve güvenirliği yüksek bir ölçme aracı olduğu görülmüştür (Boardley & Kavussanu, 2010; Hodge & Lonsdale, 2011; Kavussanu, Stamp, Slade & Ring, 2009; Boardley & Kavussanu, 2009; Gürpınar, Sarı & Yıldırım, 2023; Yarayan, Yıldız, Gülşen & İlhan, 2020; Koçak & Balçıkanlı 2024). Araştırmaya ulusal alanyazında PABBS- School envanterinin kullanıldığı çalışma bulunamazken uluslararası alanda ise kısıtlı sayıda araştırmaya rastlanabilmektedir (Kavussanu & Ring, 2021, 2015, 2013). Araştırmalar esnasında PABSS envanterinin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışmasının bulunduğu görülmüştür (Balçıkanlı 2013). Türkçe alanyazın tarandığında PABSS envanterinin okul ortamı için uyarlanması olan PABSS-OKUL ölçme aracının geçerlik ve güvenirlik çalışmasına rastlanamamıştır.

2.4.1. Uluslararası Çalışmalar

Alanyazın taramasında PABSS ve PABSS-OKUL ölçeklerinin bir arada kullanıldığı parantezli ahlak çalışmalarının yer aldığı görülmektedir. Kavussanu ve arkadaşları (2013) parantezli ahlak ve sporcuların ahlaki davranışlarını iki ayrı çalışmayla incelenmiştir. İlk çalışmada sporcu öğrencilerin spor ve üniversite bağlamlarındaki davranışlarını

incelemişlerdir. Katılımcılar spor bağlamında rakiplerine karşı daha sık antisosyal davranışlarda bulunduklarını, ancak takım arkadaşlarına karşı daha sık prososyal davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. Üniversite ortamında ise rakipler yerine diğer öğrencilere daha sık prososyal davranışlarda bulunmuşlardır (Kavussanu et al., 2013). İkinci çalışmada ise Kavussanu ve Ring (2015), üniversite sporcularının spor ve üniversite bağlamında olası durumlarda nasıl davranacaklarını incelemiştir. Spor ortamında bir rakibi fiziksel olarak sindirme olasılıklarının üniversitede başka bir öğrenciye bunu yapmaktan daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Buna karşın, spor ortamında bir takım arkadaşını eleştirme veya rakibe yardım etme olasılıklarının daha düşük olduğu görülmüştür.

Yapılan kesitsel (cross-sectional) bir çalışmada ergen futbolcularda parantezli ahlak incelenmiştir. Her iki çalışmada da ergen futbolcular spor ortamında (PABSS) takım arkadaşlarına ve rakiplerine yönelik okul ortamında (PABSS-OKUL) ise sınıf arkadaşlarına yönelik prososyal ve antisosyal davranışları ölçen anketleri doldurmuştur. Katılımcılar ayrıca akran motivasyon iklimi (Çalışma 1) ile ahlaktan uzaklaşma ve empati (Çalışma 2) ölçümlerini de her iki bağlamda tamamlamışlardır. İki çalışmada ve tüm yaş gruplarında takım arkadaşlarına yönelik prososyal davranışlar sporda okuldan daha sık görülmüştür. Ancak, rakiplere yönelik prososyal davranışlar için bunun tersi olduğu bulunmuştur. Kızlarda rakiplere yönelik antisosyal davranışlar daha sık görülmüştür. Erkeklerde ise bu davranışlar erken ergenlikte sporda daha az görülürken orta ve geç ergenlik dönemlerinde arttığı gözlenmiştir. Bulgular sınırlı ahlak kavramını ergenlerin spor ve okul bağlamlarındaki ahlaki davranışlarına genişletmekte ve görev temelli akran iklimi ile ahlaktan uzaklaşma üzerinde yapılacak müdahalelerle iki bağlam arasındaki prososyal ve antisosyal davranış farklarının azaltılabileceğini öne sürmektedir (Kavusasanu & Ring 2021).

PABSS envanterinin kullanıldığı çalışmalara bakıldığında Kavussanu ve Boardley (2009) yaptıkları çalışmada algılanan motivasyon ikliminin ve antrenörün karakter geliştirme yeterliliğinin, saha hokeyi ve netbolda takım arkadaşlarına ve rakiplere yönelik prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki etkileri, algılanan karakter geliştirme yeterliliğinin spor davranışları üzerindeki etkilerinin ahlaktan uzaklaşma yoluyla aracılık edip etmediği ve bu ilişkilerin spor dalları arasında değişmez olup olmadığını incelemiştir. Yapısal eşitlik modellemesi ustalık ikliminin, takım arkadaşlarına yönelik prososyal davranışlar üzerinde olumlu; antisosyal davranışlar üzerinde olumsuz etkileri olduğunu göstermiştir. Performans ikliminin ise takım arkadaşlarına yönelik antisosyal davranışlar üzerinde olumlu bir etkisi olduğu bulunmuştur. Algılanan karakter geliştirme yeterliliği rakiplere yönelik prososyal

davranış üzerinde olumlu; her iki antisosyal davranış üzerinde ise olumsuz etkiler göstermiştir. Bu etkilerin tamamına ahlaktan uzaklaşma aracılık etmiştir. Takım arkadaşlarına yönelik prososyal davranışlar üzerinde herhangi bir etki bulunmamıştır. Modelin, spor dalları arasında büyük ölçüde değişmez olduğu görülmüştür.

Hodge ve Lonsdale (2011), öz-belirleme teorisinde belirtilen bağlamsal faktörler (özerkliği destekleyici ve kontrol edici antrenörlük stilleri) ile bireysel faktörler (özerk ve kontrol odaklı motivasyon) arasındaki ilişkilerin sporda prososyal ve antisosyal davranışlarla ilişkili olup olmadığını incelemiştir. Sonuç olarak, özerkliği destekleyici bir antrenörlük stiline takım arkadaşlarına yönelik prososyal davranışlarla ilişkili olduğuna ve bu ilişkinin özerk motivasyon aracılığıyla aracılık edildiğine ulaşılmıştır. Kontrol odaklı motivasyonda ise takım arkadaşlarına ve rakiplere yönelik antisosyal davranışlarla ilişkili olduğu ve bu iki ilişkiye ahlaktan uzaklaşmanın aracılık ettiği görülmüştür.

Boardley ve Kavussanu (2010) hedef yönelimlerinin (ego ve görev yönelimi) ve sertliğe verilen değer futbol oyuncularının rakiplerine ve takım arkadaşlarına yönelik antisosyal davranışları üzerindeki etkilerini ve bu etkilerin ahlaktan uzaklaşma ile aracılık ilişkisi incelenmiştir. Yapısal eşitlik modellemesi ego yöneliminin rakiplere yönelik antisosyal davranış üzerinde olumlu, görev yöneliminin ise olumsuz doğrudan etkileri olduğu görülmüştür. Ayrıca, ego yönelimi ve sertliğe verilen değer ahlaktan uzaklaşma yoluyla rakiplere ve takım arkadaşlarına yönelik antisosyal davranış üzerinde dolaylı olumlu etkileri olduğu görülmüştür.

Kavussanu, Stamp, Slade ve Ring, (2009), futbolda gözlemlenen prososyal ve antisosyal davranışlardaki cinsiyet farklarını ve bu farkları açıklamada kişisel ve sosyal faktörlerin rolünü araştırmıştır. Yaşları 15 ile 47 arasında değişen erkek (n=26) ve kadın (n=20) futbol takımlarındaki toplam 464 oyuncu çalışmaya katılmıştır. Her takım için 90 dakikalık bir futbol maçı kaydedilmiş ve oyunculara empati, motivasyon iklimi, futbol deneyimi ve demografik bilgileri ölçen anketler uygulanmıştır. İki gözlemci her takımın prososyal ve antisosyal davranışlarını kaydetmiştir. Varyans analizi (ANOVA), erkekler ve kadınlar arasında prososyal davranışlar açısından bir fark olmadığını ancak erkeklerin kadınlara göre daha fazla antisosyal davranış sergilediğini göstermiştir. Kovaryans analizi (ANCOVA) ise cinsiyetin antisosyal davranış üzerindeki etkisinin empati, algılanan performans iklimi veya futbol deneyimi için davranış puanları düzeltildiğinde önemli ölçüde

azaldığı görülmüştür. PABSS-OKUL ölçeğinin tek başına kullanılarak gerçekleştirilen bir çalışmaya rastlanamamıştır.

Navarro, Trigueros, Cangas ve Aguilar-Parra (2020) PABSS'in İspanyolca Uyarlaması: Kavussanu ve Boardley (2009)'in ölçeği olan PABSS'ı İspanya'da geniş bir sporcu örnekleme (N=732, hem erkek hem kadın oyuncular) uyarlanmıştır. Burada Keşfedici ve Doğrulayıcı Faktör Analizi ile ölçeğin iki boyutlu yapı gösterdiği değerlendirilmiş; CFI = .97, RMSEA = .057 gibi iyi uyum istatistikleri elde edilmiştir. Alt boyutların iç tutarlılığı Cronbach $\alpha > 0.70$ düzeyindedir ve faktörler arasındaki korelasyon – 0.58 gibi beklenen negatif yönde bulunmuştur. Ölçek ayrıca cinsiyete göre ölçüm eşdeğerliği sağlayacak şekilde test edilmiş, erkek-kadın sporcular arasında anlamlı farklılıklar olmadığı belirlenmiştir. Bu geçerlik-güvenirlik çalışması PABSS'ın İspanyol spor ortamında da güvenilir ve geçerli bir araç olduğunu göstermektedir.

Lee, Whitehead ve Ntoumanis (2007) “Altyapı sporlarında ahlaki karar alma tutumları” Ölçeği (AMDYSQ)'nin güvenirlik ve geçerlik çalışmasını yapmışlardır. Bu çalışmada, sporda ahlaki karar tutumlarını ölçmek için AMDYSQ adında 9 maddelik bir ölçek geliştirilmiştir. Üç alt boyutu (hileyi benimsemek, yarışmaseverliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak) olan AMDYSQ'nun doğrulanmasında CFA uygulanmış; sonuçlar $\chi^2 (24) = 33.54$, CFI=0.98, RMSEA=0.034 gibi çok iyi uyum göstermiştir. Madde yükleri yüksek bulunmuş (0.50–0.88 arası) ve her alt boyutun iç tutarlılığı kabul edilebilir düzeyde rapor edilmiştir. Çalışmada ayrıca yaş ve cinsiyet gibi demografik farklılıklar incelenmiş, beklendiği gibi “hileyi kabul etme” ölçeği genç sporcularda yaş ve cinsiyete göre değişiklik göstermiştir. Bu ölçek sporda ahlaki tutumları ölçme konusunda önemli bir araçtır. Lee ve arkadaşlarının orijinal AMDYSQ'sunun Türkiye (Gürpınar, 2014) ve başka diller için uyarlamaları da yapılmıştır.

Boardley ve Kavussanu (2007) “moral disengagement in sport scale” Ölçeği (MDSS)'ni geliştirmişlerdir. Bu çalışmada Bandura'nın ahlaki uzaklaşma kavramını spora uyarlayan 32 maddelik bir ölçek önerilmiştir. Sekiz mekanizmayı (sorumluluktan kaçma, eylemi küçümseme vb.) ölçen MDSS'nin geliştirilmesindeki iki çalışmada (toplam N=613) faktör analizi kullanılmıştır. Ölçeğin test edilen kısa versiyonu (MDSS-S, her mekanizma için 1 madde) açımlayıcı ve doğrulayıcı analizlerle doğrulanmıştır. Orijinal ve kısa formlar yüksek iç tutarlık göstermiş (alt ölçekler genellikle $\alpha = .80$ 'lerin üzerinde) ve sporcularda ahlaki uzaklaşmayla ilişkili davranışları açıklamada kullanışlı bulunmuştur. Böylece MDSS sporda

antisosyal/ahlaki olmayan davranışları değerlendiren geçerli bir araç olarak literatüre geçmiştir.

2.4.2. Ulusal Çalışmalar

Gürpınar, Sarı ve Yıldırım (2023) algılanan antrenör kaynaklı destekleyici ve kısıtlayıcı motivasyonel iklim ile prososyal ve antisosyal davranışlar arasındaki ilişkiyi incelenmiş ve bu ilişkide ahlaktan uzaklaşmanın aracılık etkisini araştırmışlardır. Sonuç olarak, destekleyici motivasyonel ikliminin rakiplere ve takım arkadaşlarına yönelik prososyal davranışlarla olumlu bir doğrudan ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Kısıtlayıcı motivasyonel ikliminin ise rakiplere ve takım arkadaşlarına yönelik antisosyal davranışlarla doğrudan ve pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca, kısıtlayıcı motivasyonel ikliminin ahlaktan uzaklaşma aracılığıyla takım arkadaşlarına ve rakiplere yönelik antisosyal davranışlar ve rakiplere yönelik prososyal davranışlarla dolaylı olarak ilişkili olduğu görülmüştür.

Yarayan, Yıldız, Gülşen ve İlhan (2020) futbolculuk seviyesinin (amatör, profesyonel, milli) prososyal ve antisosyal davranışlar üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışmaya yaşları 19-30 arasında değişen 300 erkek futbolcu katılmıştır. Veriler, Kavussanu ve Boardley (2009) tarafından geliştirilen ve Balçıkanlı (2013) tarafından Türkçeye uyarlanan “Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği” ile toplanmıştır. Basit doğrusal regresyon analizi sonuçlarına göre sporculuk seviyesi takım arkadaşlarına yönelik prososyal davranışların %4'ünü, rakiplere yönelik prososyal davranışların ise %20'sini açıklamaktadır. Sporculuk seviyesi takım arkadaşlarına yönelik antisosyal davranışların %5'ini, rakiplere yönelik antisosyal davranışların ise %25'ini açıklamaktadır. Grupların ortalamalarına bakıldığında milli ve profesyonel sporcuların amatörlere göre daha fazla prososyal davranış sergilediği, antisosyal davranışlarının ise daha az olduğu görülmüştür.

Koçak ve Balçıkanlı (2024) yaptıkları çalışmada savunma sporu yapan sporcuların (judo, taekwondo ve kickboks) prososyal ve antisosyal davranışlarını incelemeyi ve aralarındaki farkları belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma grubunu Ankara'da düzenlenen turnuvalara katılan ve çeşitli bölgesel, ulusal ya da uluslararası derecelere sahip 14-23 yaş arasındaki 394 atlet oluşturmuştur. Örneklem, judo (n=94), taekwondo (n=150) ve kickboks (n=150) branşlarından oluşmaktadır. Verilerin toplanmasında Kavussanu ve Boardley (2009) tarafından geliştirilen ve Balçıkanlı (2013) tarafından Türkçeye uyarlanan Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği (PABSS) kullanılmıştır. Araştırmada t-testi, tek yönlü ANOVA analizi ve post-hoc Tukey testi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda savunma

sporları yapan sporcuların prososyal ve antisosyal davranışlarının cinsiyet, milliyet, 6 yıl veya daha uzun süredir lisanslı spor yapma, spor dalı ve eğitim durumu gibi değişkenlere bağlı olarak farklılık gösterdiği ancak yaş ve kuşak seviyesi açısından anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanma ve analizlerine dair bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada Brislin'in (1986) önerdiği çeviri-geri çeviri yöntemi uygulanmıştır. Elde edilen nihai form iyi derecede İngilizce bilen ve anadili Türkçe olan aynı zamanda aktif olarak üniversite öğrencisi olan 43 sporcunun katıldığı bir pilot uygulamaya tabi tutularak dilsel geçerliği test edilmiştir. (Hançer, 2003). Türkçe uyarlaması yapılan “PABSS-OKUL” envanterinin yakınsak-ıraksak geçerliğini sınamak için ise PABSS-OKUL’la beraber “Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği” ve “Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği” birlikte uygulanmıştır.

3.2. Çeviri-Geri Çeviri Süreci

Pilot uygulamadan önce, ölçeğin orijinal İngilizce metninin Türkçeye uyarlanmasında Brislin (1986) tarafından önerilen çeviri-geri çeviri yöntemi esas alınmıştır. Aşamalar şu şekilde özetlenebilir:

Geri çeviri süreci 4 ana aşama ve ölçeğe son halinin verilmesi üzere 5 adımda gerçekleşmiştir.

1. İlk Çeviri (Forward Translation): Orijinal İngilizce ölçek maddeleri, ana dili Türkçe ve iyi derecede İngilizce bilen üç uzmana gönderilmiştir. Bu uzmanlardan ikisi spor bilimleri alanında deneyimli akademisyen, biri ise İngilizce yabancı dil uzmanıdır. Her bir uzmana ölçeğin tüm maddeleri ayrı ayrı çevrilmek üzere iletilmiş, böylece üç bağımsız Türkçe çeviri elde edilmiştir.

Uzman 1: İyi derecede İngilizce bilen Spor Bilimleri alanında tezli yüksek lisans mezunu olmuş çalışmanın bağlamı hakkında iyi derecede bilgi sahibi bir spor bilimcidir.

Uzman 2: İyi derecede İngilizce bilen daha önce çevirmenlik alanında ve uluslararası üst düzey resmi organizasyonlarda deneyimi olan spor bilimleri ve çalışmanın bağlamı hakkında iyi derece bilgi sahibi bir spor bilimcidir.

Uzman 3: İyi derecede İngilizce bilen ve aktif olarak Millî Eğitim Bakanlığında İngilizce öğretmenliği yapan aynı zamanda da Beden Eğitimi ve Spor alanında Lisans ve Tezli Yüksek Lisans mezunu bir uzmandır.

2. Madde Yargıcı Değerlendirmesi: Üç farklı çevirmen tarafından hazırlanan Türkçe metinler madde yargıcı olarak görev almak üzere gönüllü olan spor bilimleri alanında yetkin, iyi derecede İngilizce bilen üç ayrı uzmana sunulmuştur. Madde yargıcılar hem orijinal İngilizce metin hem de üç çeviri versiyonunu inceleyerek “anlam bütünlüğü” ve “kültürel uyum” ölçütlerine en uygun Türkçe ifadeyi belirlemiş ve gerektiğinde önerilerde bulunmuşlardır.

Uzman 1: Türkiye’de bir devlet üniversitesinde Spor Bilimleri Fakültesinde Profesör Doktor olarak çalışmakta olan İyi derece İngilizce bilen bir spor bilimleri uzmanıdır.

Uzman 2: İyi derecede İngilizce bilen, mesleki konuşma dili İngilizce olan uzun yıllar profesyonel olarak basketbol oynamış eski bir sporcudur.

Uzman 3: Türkiye’de bir devlet üniversitesinde Spor Bilimleri Fakültesinde Doçent Doktor olarak çalışmakta olan İyi derece İngilizce bilen bir spor bilimleri uzmanıdır.

3. Geri Çeviri (Back Translation): Madde yargıcıları tarafından seçilen ve düzeltmeleri alınan Türkçe maddeler önceki süreçlere katılmamış iki yabancı dil uzmanı ile spor bilimleri alanında çalışan bir uzman olmak üzere toplam üç kişiye gönderilmiştir. Bu uzmanlardan Türkçe maddeleri orijinal İngilizce anlamına mümkün olduğunca yakın şekilde tekrar İngilizceye çevirmeleri istenmiştir.

Uzman 1: İyi derecede İngilizce bilen Spor Bilimleri alanında tezli yüksek lisans mezunu olmuş, halen doktora eğitimine devam eden ve çalışmanın bağlamı hakkında iyi derecede bilgi sahibi bir spor bilimcidir.

Uzman 2: İyi derecede İngilizce bilen 22 yıldır aktif olarak İngilizce öğretmenliği yapan daha önce çevirmenlik alanında deneyim edinmiş şu anda da Millî Eğitim Bakanlığına bağlı baş öğretmen olarak görevine devam eden bir eğitimcidir.

Uzman 3: İngilizce Öğretmenliği mezunudur ve yabancı dil sınavlarına özel olarak öğrenci hazırlamaktadır.

4. Son Değerlendirme (Expert Review): Geri çeviri adımından sonra elde edilen İngilizce metinler daha önce süreçte yer almamış yabancı dil ve çeviri konusunda uzman iki kişiye daha ulaştırılmıştır. Bu uzmanlar geri çeviri sonucunda ortaya çıkan İngilizce maddeleri orijinal İngilizce form ile karşılaştırarak en uygun ifadeyi seçmişlerdir.

Uzman 1: İngiliz dili ve edebiyatı mezunu, yabancı dil sınavlarında pek çok kez dereceye girmiş ve üstün başarı göstermiş bir çevirmendir. Yaklaşık 15 yıldır yabancı dil sınavlarına özel olarak öğrenci hazırlamakta ve çevirmenlik yapmaktadır.

Uzman 2: Yabancı dil sınavlarına öğrenci hazırlayan özel bir kurumda 10 yıldır öğretmenlik yapmaktadır.

Ölçeğin Son Halinin Belirlenmesi: Son aşamada, ana dili Türkçe olan, ileri düzeyde İngilizce bilgisine sahip ve spor bilimleri alanında ölçek uyarlama ve araştırma deneyimi bulunan bir akademisyen tarafından daha önceki tüm aşamalardan geçirilmiş çeviri ve geri çeviri versiyonları ile madde yargıcı ve yabancı dil uzmanlarının önerileri birlikte değerlendirilmiştir. Bu bütüncül değerlendirme sürecinin ardından Türkçe ölçek formunun son hali oluşturulmuştur. Nihai versiyonun uygulanabilirliğini ve dilsel tutarlılığını test etmek amacıyla Türkçe uyarlama ve orijinal İngilizce form 15 gün arayla 43 gönüllü sporcu üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Bu uygulama, ölçeğin dilsel eşdeğerliğini ve tutarlılığını değerlendirmek üzere gerçekleştirilmiştir.

3.3. Dilsel Geçerlik, Pilot Uygulama ve Pilot Uygulama Grubu

Bu bölümde PABSS-OKUL envanterinin dilsel geçerlik ve pilot uygulamalarında izlenen prosedürlere dair bilgilere yer verilmiştir. Pilot çalışma, ana dili Türkçe olan ve ileri düzey İngilizce bilgisine sahip 43 gönüllü üniversite öğrencisi sporcu üzerinde yürütülmüştür. Pilot uygulama için 30-40 katılımcının (Beaton et al., 2000) katılmasının yeterli olduğu belirtilmiştir. Pilot uygulama için 43 adet veri toplanılmış ve bu katılımcı sayısının yeterli olduğu kanaatine varılmıştır. Pilot uygulamaya katılan tüm katılımcılar bir Spor Bilimleri Fakültesi'ne kayıtlı öğrenciler olup aktif olarak çeşitli spor branşlarında lisanslı şekilde müsabaka deneyimine sahiptir. Pilot uygulamada tüm katılımcılara araştırmanın kapsamı ve gereklilikleri ilgili bilgilendirme yapılmış araştırmanın gönüllülük esasına dayandığı ve

çalışmadan istedikleri aşamada herhangi bir gerekçe sunmadan çekilebilecekleri belirtildikten sonra veriler online form aracılığı ile toplanmıştır. Bu süreçte çeviri kalitesinin doğru değerlendirilmesi amacıyla, katılımcıların hem Türkçeyi ana dil seviyesinde hem de İngilizceyi akıcı biçimde kullanabilmelerine dikkat edilmiştir (Sarı et al., 2024; Hançer, 2003). Pilot uygulamada, PABSS-OKUL'un İngilizce-Türkçe dilsel geçerliğini incelemek amacıyla ölçeklerin önce İngilizce formu 15 gün sonra da Türkçe formu 43 kişilik pilot çalışma grubuna uygulanmış, ardından veriler SPSS 22 paket programı ile pearson ve spearman korelasyon analizine tabi tutulmuştur. Dilsel geçerlik ve pilot uygulamalarının katılımcı sayısı göz önünde bulundurularak hem Pearson hem de Spearman korelasyon katsayıları birlikte incelenmiştir.

3.4. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu gönüllü olarak katılım gösteren Antalya Akdeniz Üniversitesi öğrencileri ve Akdeniz Üniversitesinde düzenlenen Üniversiteler ligi müsabakalarına Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinden katılan üniversite öğrencisi lisanslı sporcular oluşturmaktadır. Araştırmanın ana uygulama aşamasına 488 öğrenci katılmış ve yapılan uç değer analizinin ardından z skoru $\pm 3,29$ dışında kalan 32 kişinin verisi araştırmadan çıkarılmıştır. Farklı spor branşlarında yer alan, yaş ortalaması $21,36 \pm 2,68$ ve spor yaşı ortalaması $7,02 \pm 3,19$ olan, 257 kadın 199 erkek olmak üzere toplam 456 sporcu öğrencinin verisi çalışmaya dahil edilmiştir. Örneklem büyüklüğünün ölçeğin madde sayısının 5 ila 10 katı veya 200'ün üzerinde olması gerektiği belirtilmektedir (Brown, 2006). Katılımcılar çalışmaya katılmayı kabul ettiklerinde sözlü ve yazılı olarak bilgilendirilmiş, gönüllülük esasına göre katılımları kabul edilmiştir.

3.5. Veri Toplama Araçları

Veri Toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen “Demografik Bilgi Formu”, “Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği” (PABSS-OKUL), “Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği” (PABSS) ve “Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği” (AMDYSQ) envanterleri kullanılmıştır. Aşağıda ölçeklere ait detaylı bilgilere yer verilmiştir.

3.5.1. Demografik Bilgi Formu;

Demografik bilgi formu araştırmacı tarafından oluşturulmuş ve katılımcıların spor branşları, doğum tarihleri, lisanslı oldukları spor dalının türü, cinsiyetleri, spor yaşları, öğrenim düzeyleri, fakülteleri, öğrenim gördükleri bölüm ve sınıf düzeyleri ile ilgili 9 adet soruyu içermektedir.

3.5.2. Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği (PABSS-Okul)

Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği (PABSS-Okul), Kavusannu ve Boardley (2009) tarafından geliştirilen Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeğinin Kavusannu ve arkadaşları (2013) tarafından okul ortamı için uyarlanan versiyonudur. Ölçek öğrencilerin sınıf ortamındaki prososyal ve antisosyal davranış sıklıklarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Takım/Sınıf arkadaşına prososyal davranış (4 madde örn: Bir sınıf arkadaşına olumlu geri bildirim verdim.), Rakip/Sınıf arkadaşına prososyal davranış (3 madde örn: ihtiyacı olan bir sınıf arkadaşına yardım ettim.) Takım/Sınıf arkadaşına antisosyal davranış (5 madde örn: Bir sınıf arkadaşına küftettim.) ve Rakip/Sınıf arkadaşına antisosyal davranış (8 madde örn: Bir sınıf arkadaşımı yaralamaya çalıştım.) olmak üzere 4 alt boyuta sahiptir. Ölçek Hiç (1)'den Oldukça sık (5) e doğru ilerleyen 5'li likert tipinde 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin ilk kez Kavussanu ve ark. (2013) tarafından kullanıldığı çalışmada ölçeğin alt boyutları için hesaplanan bileşik güvenilirlik katsayıları .84 ile .94 arasında değişerek çok yüksek düzeyde iç tutarlılık sağladığı görölmüştür. Üniversite öğrencileri örnekleminde uygulanan PABSS-OKUL 'un dört faktörlü yapısını test eden doğrulamalı faktör analizi, robust en küçük kareler yöntemi ve kategorik veri yaklaşımıyla 2 ayrı çalışma yürütölmüştür ve her iki çalışmada da veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görölmüştür. Çalışma 1 için uyum indeksleri; $\chi^2 (164) = 745.68$, $p < .05$; CFI = .940; RMSEA = .104; SRMR = .085 olarak ortaya çıkarken, faktör yükleri 0,51 ile 0,87 arasında (ortalama = .74) yer almaktadır. Çalışma 2 için ise uyum indeksleri; $\chi^2 (164) = 565.13$, $p < .05$; CFI = .915; RMSEA = .081; SRMR = .079 olarak, faktör yükleri 0,42 ile 0,82 aralığında (ortalama = 0,64), her bir alt ölçeğin bileşik güvenilirlik katsayıları da 0,82 ile 0,89 arasında bulunmuştur. Bu bulgular, PABSS- OKUL' un hem sporcu hem de öğrenci gruplarında prososyal ve antisosyal davranışları ayırt edici ve güvenilir bir şekilde ölçebileceğini göstermektedir.

3.5.3. Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği (PABSS)

Boardley ve Kavussanu (2009) tarafından geliştirilen ve Balçıklanl (2013) tarafından Türkçeye uyarlanan PABSS, sporcuların takım içi ve rakip etkileşimlerinde gösterdikleri prososyal (7 madde) ve antisosyal (13 madde) davranış sıklıklarını ölçmek üzere tasarlanmış 20 maddelik bir envanterdir. 5'li Likert formatında (1 = “Hiç Katılmıyorum” ... 5 = “Tamamen Katılıyorum”) puanlanan ölçeğin dört alt boyutu şunlardır: takım arkadaşına prososyal davranış (4 madde örn: Takım arkadaşımı cesaretlendirdim.), rakip oyuncuya prososyal davranış (3 madde örn: Sakatlanan rakibime yardım ettim.), takım arkadaşına antisosyal davranış (5 madde örn: Takım arkadaşım ile tartıştım.) ve rakip oyuncuya antisosyal davranış (8 madde örn: Rakibimi eleştirdim.). Balçıklanl (2013)'nın bulgularına göre toplam iç tutarlılık katsayısı $\alpha = .85$; alt boyutlar için ise takım arkadaşı-prososyal $\alpha = .74$, takım arkadaşı-antisosyal $\alpha = .70$, rakibe-prososyal $\alpha = .71$ ve rakibe-antisosyal $\alpha = .68$ olarak belirlenmiştir.

3.5.4. Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği (AMDYSQ)

Lee ve arkadaşları (2007) tarafından geliştirilen ve altyapı düzeyindeki sporcuların ahlaki karar alma tutumlarını üç açıdan ele alan AMDYSQ, Gürpınar (2014) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçekte “Hileyi Benimsemek” (3 madde örn: Kazanmama yardımcı olacağını düşünürsem hile yaparım.), “Yarışmaseverliği Benimsemek” (3 madde örn: Bazen rakibimi tahrik etmeye çalışırım.) ve “Adilce Kazanmayı Korumak” (3 madde örn: Kazanmak ve kaybetmek hayatın bir parçasıdır.) olmak üzere 3 alt boyut yer almaktadır. 5'li Likert formatında (1 = “Kesinlikle Katılmıyorum” ... 5 = “Kesinlikle Katılıyorum”) yanıtlanan maddelerin alt boyut iç tutarlılıkları; hileyi benimsemek $\alpha = .776$, yarışmaseverliği benimsemek $\alpha = .676$ ve adilce kazanmayı korumak $\alpha = .590$ olarak bulunmuştur (toplam ölçek $\alpha = .760$). DFA uyum indeksleri de $\chi^2/sd = 2.85$, GFI = .96, AGFI = .93, CFI = .96, NNFI = .94, RMSEA = .068 ve SRMR = .047 değerleriyle ölçeğin geçerli ve güvenilir bir materyal olduğunu göstermiştir.

3.6. Veri Toplanma Süreci

Veri toplama sürecinde verilerin tamamı yüz yüze toplanmakla beraber kâğıt israfını azaltmak ve katılımcıların teknolojik imkânlarına göre esnek bir ortam sağlamak da gözetilmiştir. Bu nedenle örneklemin %70'inden online form aracılığıyla, %30'undan ise

basılı form kullanılarak yüz yüze veri toplanmıştır. Verilerin çevrimiçi olarak toplandığı, yüz yüze gerçekleştirilen uygulamalarda katılımcıların kendi akıllı telefonları veya kendilerine sağlanan tabletler üzerinden doldurdıkları çevrimiçi (online) bir anket formu ile toplanmıştır. Online formun tercih edilmesinin birincil nedeni basılı evrak miktarını en aza indirmek ve form dağıtım-toplama sürecini dijitalleştirerek hızlandırmak olmuştur. Çevrimiçi form linki her katılımcıya onay süreci tamamlandıktan sonra e-posta veya WhatsApp aracılığıyla iletilmiş, veri girişi sırasında çevrim içi tüm yanıtlar doğrudan veri tabanına kaydedilmiştir. Katılımcılar online formun ilk bölümünde katılım beyan formuna onay verdikten sonra formun geri kalanına devam etmişlerdir. Katılımcıların kalan %30'undan ise veriler basılı ölçek formu aracılığı ile toplanmıştır. Basılı formların kullanımı, katılımcının internet erişiminin olmaması, akıllı telefonda şarj problemi yaşanması, telefonunun yanlarında olmaması, Gmail ya da ilgili hesaplara giriş yapamama, çevrimiçi formun akıllı telefonda sağlıklı çalışmaması vb. online formun uygulanamadığı teknik durumlarda tercih edilmiştir. Veri toplama süreci adımları aşağıdaki şekilde işlemiştir:

1. Onam ve Bilgilendirme: Katılımcılarla yüz yüze yapılan kısa toplantılarda çalışmanın gizlilik ilkeleri, katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu ve istedikleri anda araştırmadan çekilebilecekleri vurgulanmıştır. Yazılı onay formları katılımcılar tarafından imzalanmıştır.
2. Online Form ile Veri Toplama: Katılımcılara e-posta/WhatsApp aracılığıyla gönderilen anket bağlantısı yüz yüze etkinlik alanlarında onam formuyla birlikte doldurtulmuştur. Her oturumda araştırmacı, katılımcıların formu doğru şekilde doldurduğunu gözlemlemiş ve gereken yönlendirmeleri yapmıştır.
3. Basılı Form ile Veri Toplama: Online formun kullanılmadığı ve yukarıda izah edilen durumlar için hazır bulundurulmuş basılı anket formları katılımcılara elden dağıtılmış ve yanıtlar alındıktan sonra dosyalanmıştır.
4. Veri Kontrolü ve Yedekleme: Online ortamda toplanan her bir yanıt, sistem tarafından otomatik kaydedilip yedeklenirken basılı formların verileri anlık olarak araştırmacı tarafından SPSS ortamına aktarılmıştır. Ardından basılı kopyalar kilitli dolapta arşivlenmiştir.

Bu yaklaşım sayesinde, kâğıt tüketimi minimize edilmiş, aynı zamanda her katılımcının erişim imkânına uygun veri toplama yöntemi benimsenmiştir

3.7. Veri Analizi

Veri setinde kayıp veri bulunmamaktadır. Uç değerleri belirlemek için z skorları incelenmiştir. Bu kapsamda z skoru $\pm 3,29$ dışında kalan 32 kişi araştırmadan çıkarılmıştır (Field, 2012). Böylece 456 kişi araştırmada kalmıştır. Tek değişkenli normallik için hesaplanan çarpıklık katsayıları -1,06 ile 1,20, basıklık katsayıları -0,76 ile 1,40 arasındadır. Basıklık ve çarpıklık katsayıları -2 ile +2 arasında olduğu için tek değişkenli normallik varsayımı karşılanmaktadır (George & Mallery, 2010).

Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeğinin 2 faktörlü ve 4 faktörlü yapısının yapı geçerliğini incelemek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçek maddeleri çok değişkenli normal dağılım göstermediği için (çok boyutlu basıklık katsayısı= 58,566) verilerin analizinde DWLS (Diagonal Weighted Least Squares) yöntemi kullanılmıştır. Model uyumunun belirlenmesinde χ^2/df , CFI, TLI, RMSEA ve SRMR değerleri incelenmiştir. Bu değerlerden χ^2/df değerinin 3'ten küçük olması, CFI ve TLI değerinin 0,90 üzerinde olması, RMSEA ve SRMR değerinin ise 0,08'den küçük olması kabul edilebilir model uyumu olarak görülmektedir (Kline, 2023). Model uyumunun yanında maddelere ait faktör yükleri ve z skorları aracılığıyla ölçek maddelerinin incelenmesi yapılmıştır.

Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeğinin yakınsak ve ayırt edici geçerliği için Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği ve Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeğinden elde edilen puanlar arasındaki korelasyon katsayıları incelenmiştir. Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeğinin güvenilirliği için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır. Bu katsayının 0,70 ve üzerinde olması kabul edilebilir güvenilirlik olarak bilinmektedir (Field, 2012). Verilerin analizinde SPSS 22 programıyla birlikte R programında yer alan lavaan paketi (Rosseel, 2012) kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde pilot uygulamaya ait bulgulara ve PABSS-OKUL, AMDYSQ ve PABSS ölçekleri ile toplanan verilerin bulgularına yer verilmiştir. PABSS-OKUL'un Yakınsak geçerliği, güvenirlik katsayıları DFA indeksleri ve değişkenlere ait tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir.

4.1. Pilot Uygulamaya Ait Bulgular

Tablo 4.1.'de PABSS-OKUL'un İngilizce-Türkçe dilsel eşdeğerliliği incelemek amacıyla her iki ölçekten alınan pilot uygulama verilerine ait Pearson ve Spearman katsayılarına ait bulgular gösterilmektedir. Araştırmada yer alan 43 katılımcıya 15 gün ara ile sırasıyla İngilizce ve Türkçe formlar uygulanmış ve her iki uygulama arasındaki Spearman ve Pearson korelasyon analizlerine ait sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Tablo 4. 1. İngilizce ve Türkçe alt boyutlara ait Spearman ve Pearson korelasyonu analizi sonuçları -pilot uygulama

	1	2	3	4	5	6
1 İngilizce prososyal alt boyut	1	,830**				
2 Türkçe prososyal alt boyut	,729 **	1				
3 İngilizce antisosyal alt boyut			1	,902**		
4 Türkçe antisosyal alt boyut			,731**	1		
5 İngilizce ölçek toplam					1	,911**
6 Türkçe ölçek toplam					,790**	1

Not: Diyagonalin üstü Pearson, altı **Spearman (bold yazılı)** korelasyonu katsayılarıdır

İngilizce ve Türkçe prososyal alt boyuta ait Pearson Korelasyon Katsayısı ($r = .830$, $p < .001$), Spearman's Korelasyon Katsayısı ($\rho = .729$, $p < .001$); İngilizce ve Türkçe antisosyal alt boyuta ait Pearson Korelasyon Katsayısı ($r = .902$, $p < .001$) Spearman's Korelasyon Katsayısı ($\rho = .731$, $p < .001$); İngilizce ve Türkçe ölçek toplam puana ait Pearson Korelasyon Katsayısı ($r = .911$, $p < .001$), Spearman's Korelasyon Katsayısı ($\rho = .790$, $p < .001$) olarak bulunmuştur.

4.2. Ana Uygulamaya Ait Bulgular

Tablo 4.2.' de katılımcılara ait demografik bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 4. 2. Katılımcılara ait demografik bilgiler

		f	%
Cinsiyet	Kadın	257	56,4
	Erkek	199	43,6
Spor türü	Takım	339	74,3
	Bireysel	117	25,7
Spor yaşı	1	24	5,3
	2	31	6,8
	3	30	6,6
	4	34	7,5
	5	39	8,6
	6	23	5,0
	7	36	7,9
	8	65	14,3
	9	32	7,0
	10	62	13,6
	11 ve üstü	80	17,5
Sınıf	1.sınıf	155	34,0
	2.sınıf	105	23,0
	3.sınıf	114	25,0
	4.sınıf	82	18,0
Öğrenim düzeyi	Ön lisans	24	5,3
	Lisans	428	93,9
	Yüksek lisans	4	,9

Katılımcıların %56,4'ü kadın, %43,6'sı erkektir. Spor türüne göre dağılıma bakıldığında araştırmaya katılanların %74,3'ü takım sporu, %25,7'si bireysel spor yapmaktadır. Spor yaşı dağılımında en yüksek oran %17,5 ile 11 yıl ve üzeri spor yapanlarda görülmektedir. Katılımcıların %34,0'ı 1. sınıf, %23,0'ı 2. sınıf, %25,0'ı 3. sınıf ve %18,0'ı 4. sınıftadır. Öğrenim düzeyine göre katılımcıların büyük çoğunluğu lisans öğrencilerinden oluşmakta olup, %93,9'u lisans, %5,3'ü ön lisans, %0,9'u ise yüksek lisans düzeyindedir.

Tablo 4.3.'de 456 katılımcının PABSS-OKUL ölçeğinin 2 faktörlü (sınıf arkadaşına prososyal ve sınıf arkadaşına antisosyal) ve 4 faktörlü yapısına (Takım/Sınıf arkadaşı-prososyal, Rakip/Sınıf arkadaşı-prososyal, Takım/Sınıf arkadaşı-antisosyal, Rakip/Sınıf arkadaşı-antisosyal) ait alt boyutlara dair ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri gösterilmektedir.

Tablo 4. 3. PABSS-OKUL ölçeğine ait tanımlayıcı istatistikler

	n	Ort.	SS	Çarpıklık	Basıklık
Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği – 2 faktör					
Sınıf arkadaşına prososyal	456	4,14	0,57	-0,34	-0,13
Sınıf arkadaşına antisosyal	456	1,95	0,79	1,05	0,31
Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği – 4 faktör					
Takım/Sınıf arkadaşı- prososyal	456	4,16	0,59	-0,51	0,16
Rakip/Sınıf arkadaşı- prososyal	456	4,11	0,73	-1,06	1,40
Takım/Sınıf arkadaşı- antisosyal	456	2,01	0,90	0,79	-0,30
Rakip/Sınıf arkadaşı- antisosyal	456	1,91	0,80	1,20	0,68

Tablodaki verilere göre sınıf arkadaşına yönelik prososyal davranış ortalaması 4,14 (SS=0,57) olarak saptanmış; çarpıklık değeri -0,34, olarak bulunurken basıklık değeri ise -0,13 olarak bulunmuştur. Sınıf arkadaşına yönelik antisosyal davranış ortalaması 1,95 (SS=0,79), çarpıklık değeri 1,05, basıklık değeri 0,31 bulunmuştur. Takım/Sınıf arkadaşına yönelik prososyal davranış ortalaması 4,16 (SS=0,59) olarak saptanmış; çarpıklık değeri -0,51, basıklık değeri 0,16 bulunmuştur. Rakip/Sınıf arkadaşına yönelik prososyal davranış ortalaması 4,11 (SS=0,73), çarpıklık değeri -1,06, basıklık değeri 1,40 olarak bulunmuştur. Takım/Sınıf arkadaşına yönelik antisosyal davranış ortalaması 2,01 (SS=0,90) olarak saptanmış; çarpıklık değeri 0,79, basıklık değeri -0,30 olarak bulunmuştur. Rakip/Sınıf arkadaşına yönelik antisosyal davranış ortalaması 1,91 (SS=0,80), çarpıklık değeri 1,20, basıklık değeri ise 0,68 olarak bulunmuştur.

Tablo 4.4.'te, 456 katılımcının Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği ile Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği'ne ait alt boyutlara ilişkin ortalamaları, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri yer almaktadır.

Tablo 4. 4. PABSS ve AMDYSQ ölçeklerine ait tanımlayıcı istatistikler

	n	Ort.	SS	Çarpıklık	Basıklık
Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği					
Takım arkadaşı- prososyal	456	4,51	0,42	-0,41	-0,76
Rakip- prososyal	456	4,21	0,58	-0,72	0,70
Takım arkadaşı- antisosyal	456	2,50	0,93	0,37	-0,76
Rakip- antisosyal	456	2,64	0,86	0,19	-0,65
Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği					
Hileyi Benimseme	456	1,99	0,95	0,94	0,37
Yarışmaseverliği Benimseme	456	3,06	1,03	-0,24	-0,71
Adilce Kazanmayı Koruma	456	4,27	0,64	-0,78	-0,04

Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği'ne ait alt boyutlardan takım arkadaşına yönelik prososyal davranış ortalaması 4,51 (SS=0,42) olarak saptanmıştır; çarpıklık değeri -0,41, basıklık değeri -0,76 olarak bulunmuştur. Rakibe yönelik prososyal davranış ortalaması 4,21 (SS=0,58) olarak saptanmıştır; çarpıklık değeri -0,72, basıklık değeri 0,70 olarak bulunmuştur. Takım arkadaşına yönelik antisosyal davranış ortalaması 2,50 (SS=0,93) olarak saptanmıştır; çarpıklık değeri 0,37, basıklık değeri -0,76 olarak bulunmuştur. Rakibe yönelik antisosyal davranış ortalaması 2,64 (SS=0,86) olarak saptanmıştır; çarpıklık değeri 0,19, basıklık değeri -0,65 olarak bulunmuştur. Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği'ne ait alt boyutlardan hileyi benimseme ortalaması 1,99 (SS=0,95) olarak saptanmıştır; çarpıklık değeri 0,94, basıklık değeri 0,37 bulunmuştur. Yarışmaseverliği benimseme ortalaması 3,06 (SS=1,03) olarak saptanmıştır; çarpıklık değeri -0,24, basıklık değeri -0,71 bulunmuştur. Adilce kazanmayı koruma ortalaması 4,27 (SS=0,64 olarak) saptanmıştır; çarpıklık değeri -0,78, basıklık değeri -0,04 bulunmuştur.

Tablo 4.5'te Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeğinin yapı geçerliğine dair elde edilen modellere ait uyum indeksleri yer almaktadır. 20 maddelik formunun hem 2 hem de 4 faktörlü yapısı birinci düzey ilişkili doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmiştir.

Tablo 4. 5. Model uyum indeksleri

	χ^2	sd	χ^2/sd	CFI	TLI	SRMR	RMSEA
2 faktörlü model	226,916	169	1,343	0,989	0,987	0,054	0,027
4 faktörlü model	209,218	164	1,276	0,991	0,990	0,051	0,025

Tablo 4.5 incelendiğinde, Yapı geçerliği kapsamında test edilen iki farklı modelden elde edilen uyum indeksi değerleri verilmiştir. İki faktörlü modelde, ki-kare değeri 226,916, serbestlik derecesi (sd) 169 olup, χ^2/sd oranı 1,343 olarak bulunmuştur. Bu modele ilişkin CFI değeri 0,989, TLI değeri 0,987, SRMR değeri 0,054 ve RMSEA değeri 0,027’dir. Bu değerler, modelin iyi düzeyde uyum gösterdiğine işaret etmektedir. Dört faktörlü modele bakıldığında ise ki-kare değeri 209,218, serbestlik derecesi 164 olup, χ^2/sd oranı 1,276’dır. CFI ve TLI değerleri sırasıyla 0,991 ve 0,990 olup, her iki değer de mükemmel uyum düzeyine işaret etmektedir. SRMR değeri 0,051 ve RMSEA değeri ise 0,025 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgular, dört faktörlü modelin iki faktörlü modele kıyasla daha iyi bir uyum sağladığını ve tüm uyum indekslerinin kabul edilebilir sınırlarda olduğu göstermektedir.

Tablo 4.6.'da doğrulayıcı faktör analizi sonrası 2 faktörlü modelde elde edilen madde faktör yükleri, standart hata, z ve p değerleri yer almaktadır.

Tablo 4. 6. Doğrulayıcı faktör analizi sonrası 2 faktörlü modelde elde edilen madde faktör yükleri, standart hata, z ve p değerleri

Faktör	Maddeler	Faktör Yüğü	Standart Hata	z	p
Sınıf arkadaşına prososyal	Okul1	0,587	0,043	13,64	0,000
	Okul4	0,610	0,047	12,917	0,000
	Okul6	0,549	0,046	11,994	0,000
	Okul8	0,564	0,037	15,337	0,000
	Okul10	0,676	0,037	18,024	0,000
	Okul12	0,501	0,061	8,204	0,000
	Okul15	0,653	0,044	14,896	0,000
Sınıf arkadaşına antisosyal	Okul2	0,408	0,038	10,784	0,000
	Okul3	0,531	0,036	14,847	0,000
	Okul5	0,655	0,037	17,89	0,000
	Okul7	0,693	0,034	20,422	0,000
	Okul9	0,603	0,036	16,672	0,000
	Okul11	0,603	0,039	15,557	0,000
	Okul13	0,730	0,03	24,552	0,000
	Okul14	0,691	0,03	22,674	0,000
	Okul16	0,706	0,031	22,944	0,000
	Okul17	0,677	0,034	20,212	0,000
	Okul18	0,631	0,034	18,803	0,000
	Okul19	0,680	0,034	19,991	0,000
	Okul20	0,696	0,033	20,829	0,000

Tablo 4.6. incelendiğinde; iki faktörlü yapıya ait madde faktör yüklerinin 0,408 ile 0,730 arasında olduğu ve tüm maddelere ait z skorlarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($p<0,001$).

Tablo 4.7.'de doğrulayıcı faktör analizi sonrası 4 faktörlü modelde elde edilen madde faktör yükleri, standart hata, z ve p değerleri yer almaktadır.

Tablo 4. 7. Doğrulayıcı faktör analizi sonrası 4 faktörlü modelde elde edilen madde faktör yükleri, standart hata, z ve p değerleri

Faktör	Maddeler	Faktör Yükü	Standart Hata	z	p
Takım/Sınıf arkadaşı- prososyal	Okul1	0,598	0,044	13,633	0,000
	Okul8	0,581	0,039	15,02	0,000
	Okul12	0,497	0,064	7,789	0,000
	Okul15	0,677	0,048	14,044	0,000
Rakip/Sınıf- prososyal	Okul4	0,662	0,048	13,882	0,000
	Okul6	0,618	0,044	13,972	0,000
	Okul10	0,749	0,034	22,081	0,000
Takım/Sınıf arkadaşı- antisosyal	Okul3	0,535	0,036	14,851	0,000
	Okul7	0,696	0,034	20,327	0,000
	Okul11	0,605	0,04	15,261	0,000
	Okul14	0,695	0,03	22,85	0,000
	Okul18	0,635	0,034	18,447	0,000
Rakip/Sınıf- antisosyal	Okul2	0,407	0,038	10,755	0,000
	Okul5	0,655	0,037	17,868	0,000
	Okul9	0,604	0,036	16,706	0,000
	Okul13	0,730	0,03	24,508	0,000
	Okul16	0,705	0,031	22,703	0,000
	Okul17	0,679	0,033	20,493	0,000
	Okul19	0,683	0,034	20,19	0,000
	Okul20	0,697	0,033	20,928	0,000

Tablo 4.7. incelendiğinde, madde faktör yüklerinin 0,407 ile 0,749 arasında yer aldığı ve tüm maddelere ait z skorlarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($p < 0,001$).

Tablo 4.8’de Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeğinin 4 faktörlü ve 2 faktörlü yapısının yakınsak ve ayırtedici geçerliği için yapılan korelasyon analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4. 8. Yakınsak ve ayırt edici geçerlik için yapılan korelasyon analizi sonuçları

	2 faktör model		4 faktör model			
	Sınıf- prososyal	Sınıf- antisosyal	Takım/Sınıf arkadaşı- prososyal	Rakip/Sınıf arkadaşı- prososyal	Takım/Sınıf arkadaşı- antisosyal	Rakip/Sınıf arkadaşı- antisosyal
Takım arkadaşı- prososyal	,47**	-,24**	,50**	,33**	-,21**	-,24**
Rakip- prososyal	,36**	-,16**	,31**	,32**	-,14**	-,16**
Takım arkadaşı- antisosyal	-,08	,63**	-,10*	-,03	,66**	,56**
Rakip- antisosyal	-,01	,59**	-,01	,01	,54**	,57**
Hileyi Benimseme	-,17**	,45**	-,17**	-,13**	,40**	,45**
Yarışmaseverliği Benimseme	,01	,26**	,03	-,01	,26**	,24**
Adilce Kazanmayı Koruma	,16**	-,28**	,16**	,12**	-,23**	-,29**

Ölçeğin 2 faktörlü yapısı ile elde edilen korelasyon analizi sonucunda; sınıf arkadaşına prososyal davranışlar ile rakibe prososyal davranışlar ($r= 0,36$, $p<0,01$), takım arkadaşına prososyal davranışlar ($r= 0,47$, $p<0,01$) ve adilce kazanmayı koruma ($r= 0,16$, $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki vardır. Aynı zamanda sınıf arkadaşına prososyal davranışlar ile hileyi benimseme ($r= -0,17$, $p<0,01$) puanları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki vardır. Sınıf arkadaşına antisosyal davranışlar ile rakibe prososyal davranışlar ($r= -0,16$, $p<0,01$), takım arkadaşına prososyal davranışlar ($r= -0,24$, $p<0,01$) ve adilce kazanmayı koruma ($r= -0,28$, $p<0,01$) puanları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki vardır. Aynı zamanda: Sınıf arkadaşına antisosyal davranışlar ile takım arkadaşına antisosyal davranış ($r= 0,63$, $p<0,01$), rakibe antisosyal davranış ($r= 0,59$, $p<0,01$), hileyi benimseme ($r= 0,45$, $p<0,01$) ve yarışmaseverliği benimseme ($r= 0,26$, $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki vardır. Ölçeğin 4 faktörlü yapısı ile elde edilen korelasyon analizi sonucunda; Takım/Sınıf arkadaşına prososyal davranışlar ile rakibe prososyal davranışlar ($r= 0,31$, $p<0,01$), takım arkadaşına prososyal davranışlar ($r= 0,50$, $p<0,01$) ve adilce kazanmayı koruma ($r= 0,16$, $p<0,01$) puanları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki vardır. Aynı zamanda Takım/Sınıf arkadaşına prososyal davranışlar ile takım arkadaşına prososyal davranış ($r= -0,10$, $p<0,05$) ve hileyi benimseme ($r= -0,17$, $p<0,01$) puanları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki vardır. Rakibe/Sınıf arkadaşına prososyal davranışlar ile sporda rakibe prososyal davranışlar ($r= 0,32$, $p<0,01$), takım arkadaşına prososyal davranışlar ($r= 0,33$, $p<0,01$) ve adilce kazanmayı

koruma ($r = 0,12$, $p < 0,01$) puanları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki vardır. Aynı zamanda Rakibe/Sınıf prososyal davranışlar ile hileyi benimseme ($r = -0,13$, $p < 0,01$) puanları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki vardır. Takım/Sınıf arkadaşına antisosyal davranışlar ile rakibe prososyal davranışlar ($r = -0,14$, $p < 0,01$), takım arkadaşına prososyal davranışlar ($r = -0,21$, $p < 0,01$) ve adilce kazanmayı koruma ($r = -0,23$, $p < 0,01$) puanları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki vardır. Aynı zamanda Takım/Sınıf arkadaşına antisosyal davranışlar ile takım arkadaşına antisosyal davranış ($r = 0,66$, $p < 0,01$), rakibe antisosyal davranış ($r = 0,54$, $p < 0,01$), hileyi benimseme ($r = 0,40$, $p < 0,01$) ve yarışmaseverliği benimseme ($r = 0,26$, $p < 0,01$) puanları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki vardır. Rakibe/Sınıf arkadaşına antisosyal davranışlar ile rakibe prososyal davranışlar ($r = -0,16$, $p < 0,01$), takım arkadaşına prososyal davranışlar ($r = -0,24$, $p < 0,01$) ve adilce kazanmayı koruma ($r = -0,29$, $p < 0,01$) puanları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki vardır. Aynı zamanda Rakibe/Sınıf arkadaşına antisosyal davranışlar ile takım arkadaşına antisosyal davranış ($r = 0,56$, $p < 0,01$), rakibe antisosyal davranış ($r = 0,57$, $p < 0,01$), hileyi benimseme ($r = 0,45$, $p < 0,01$) ve yarışmaseverliği benimseme ($r = 0,24$, $p < 0,01$) puanları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki vardır.

Tablo 4.9.'da Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeğinin 2 faktörlü ve 4 faktörlü yapısının güvenirliği için hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları yer almaktadır.

Tablo 4. 9. Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları

	Madde sayısı	Cronbach Alfa
2 faktörlü model		
Sınıf arkadaşı prososyal	8	0,80
Sınıf arkadaşı antisosyal	13	0,90
4 faktörlü model		
Takım/Sınıf arkadaşı- prososyal	4	0,69
Rakip/Sınıf arkadaşı- prososyal	3	0,73
Takım/Sınıf arkadaşı – antisosyal	5	0,77
Rakip/Sınıf arkadaşı- antisosyal	8	0,85

Tablo 4.9. incelendiğinde; 2 faktörlü modelde Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları Prososyal davranış alt boyutu için 0,80, antisosyal davranış alt boyutu için 0,90 olarak bulunmuştur. 4 faktörlü modelde ise Cronbach alfa katsayıları takım arkadaşına karşı

prososyal davranışlar için 0,69, rakibe prososyal davranışlar için 0,73, takım arkadaşına antisosyal davranışlar için 0,77 ve rakibe antisosyal davranışlar için 0,85 olarak bulunmuştur.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Bu çalışmada “Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği”nin (PABSS-OKUL) Türkçe’ye uyarlanması ve geçerlik-güvenirlilik kanıtlarının sunulması amaçlanmıştır ve elde edilen bulgular literatürdeki benzer çalışmalarla karşılaştırılarak tartışılmıştır.

Bu araştırmada ölçeğin İngilizce ve Türkçe formlarının 15 gün ara ile uygulanması sonucunda yapılan korelasyon analizine göre iki form arasındaki Spearman korelasyonunun 0,73 ile 0,79 arasında, Pearson korelasyonunun ise 0,83 ile 0,91 arasında yer aldığı görülmüştür. Korelasyon analizlerinde elde edilen 0,70-0,89 değerleri kuvvetli yüksek ilişkiyi; 0,90-1,00 değerleri ise çok kuvvetli ilişkiyi gösterir (Alpar, 2025). Dolayısıyla ölçeğin her iki dildeki uygulamaları arasında yüksek ilişki olduğu ve bu sebeple ölçeğin dilsel olarak benzer olduğu söylenebilir.

Yapı geçerliği açısından yapılan doğrulayıcı faktör analizlerine göre ölçeğin 2 faktörlü yapısı için uyum indeksi değerleri $\chi^2/sd < 1,343$, CFI $\geq .989$, TLI $\geq .987$, RMSEA $\leq .027$ ve SRMR $\leq .054$ olarak; 4 faktörlü yapısı için uyum indeksi değerleri $\chi^2/sd < 1,276$, CFI $\geq .991$, TLI $\geq .990$, RMSEA $\leq .025$ ve SRMR $\leq .051$ olarak bulunmuştur. χ^2/sd değerinin 2’ye eşit ya da daha küçük olması mükemmel uyumu işaret etmektedir (Tabachnick & Fidell, 2001). CFI değerinin ise 0,95’e eşit ya da daha büyük olması yine mükemmel uyumu göstermektedir (Hooper, Coughlan & Mullen, 2008). RMSEA ve SRMR değerlerinin 0,05 değerine eşit ya da daha küçük olması mükemmel uyumun göstergesidir. (Brown, 2006). TLI değerinin ise 0,95 değerine eşit veya daha büyük olması ise yine “mükemmel uyum” göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Hu ve Bentler, 1999). Bu uyum indeksleri değerlerine bakıldığında, ölçeğin hem 2 hem 4 faktörlü yapılarının hemen hemen tüm parametrelerde mükemmel uyum gösterdiği görülmektedir. Bu veriler neticesinde ölçeğin yapı geçerliği kriterlerini sağladığı kanaatine varılmaktadır.

Kim-Yin (2004) madde faktör yükü 0.40 olan bir maddenin 200 ve üzeri örneklemini olduğu takdirde kabul edilebilir sınırlarda olduğu ve ölçekte kalabileceğini savunmaktadır (Akt: Şencan, 2005). Bu çalışmada ise 456 katılımcılık örneklem büyüklüğü ve madde faktör yüklerinin .407 ile .749 arasında değişiyor olması göz önünde bulundurulduğunda tüm madde faktör yüklerinin kabul edilebilir sınırlarda olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada, ölçeğin 2 faktörlü yapısı için iç tutarlılık katsayıları prososyal boyutta $\alpha = 0,80$, antisosyal boyutta $\alpha = 0,90$ olarak bulunmuştur. 4 faktörlü yapıda ise alt boyutlara ait α değerleri .69 ile .85 arasında değişmektedir. Nunnally ve Bernstein (1994), 0,70'in güvenilirlik alt sınırı olarak kabul edilmesini önermişlerdir. Bu çerçevede, 2 faktörlü modelde elde edilen 0,80 ve 0,90 değerleri “yüksek” iç tutarlılık düzeyini; 4 faktörlü modeldeki alt boyutların büyük çoğunluğunun 0,70'in üzerinde yer alması ise “orta–yüksek” düzeyde güvenilirlik sağladığını göstermektedir. Bu veriler incelendiğinde ölçeğin 2 faktörlü yapısının yüksek ilişki aralığında ve 4 faktörlü yapısının ise yüksek ve orta ve yüksek ilişki aralıklarında yer aldığı görülmektedir. Elde edilen bulgular PABBS–OKUL ölçeğinin kuramsal olarak tutarlı ve genel kabul görmüş ölçütlere göre güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin yakınsak geçerliği, benzer kavramları ölçen farklı ölçeklerin alt boyutları arasında anlamlı ve yeterli düzeyde korelasyon bulunmasıyla değerlendirilmiştir. Korelasyon katsayısının 0,30–0,49 arası olması orta, 0,50–0,69 arası olması ise yüksek düzeyde ilişkiyi ifade eder (Hinkle, Wiersma & Jurs, 2003). İki faktörlü modelde prososyal davranışlar alt boyutunda sınıf arkadaşına prososyal (PABSS-OKUL 2 faktörlü model) ile takım arkadaşına prososyal davranış (PABSS) arasındaki korelasyon $r = 0,47$ ve rakibe prososyal davranış (PABSS) arasındaki korelasyon $r = 0,36$ bulunmuş, bu değerler orta düzey ilişkilere işaret ederek yakınsak geçerliği desteklemiştir. Antisosyal alt boyutlar arasındaki ilişkiler için bakıldığında da sınıf arkadaşına antisosyal davranışlar (PABSS-OKUL) ve rakibe antisosyal davranışlar (PABSS) arasındaki korelasyon olan $r = 0,59$ ile bu yapı içindeki ilişkinin yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Ayrıca, sınıf arkadaşına antisosyal davranışlarla (PABSS-OKUL 2 faktörlü model) “hileyi benimseme” (AMDYSQ) arasında orta düzeyde anlamlı ilişki ($r = 0,40$ / $r = 0,45$) bulunması da yapısal tutarlılığı göstermektedir. Dört faktörlü yapıda da benzer bulgular elde edilmiştir. “Takım/Sınıf arkadaşına antisosyal davranışlar” (PABSS-OKUL 4 faktörlü model) ile “Rakibe antisosyal davranışlar” (PABSS) arasındaki $r = 0,54$ ve bu boyutun hileyi benimsemeyle (AMDYSQ) $r = 0,40$ düzeyindeki korelasyonları, antisosyal davranışların tutarlı biçimde benzer yapıyı yansıttığını göstermektedir. Prososyal alt boyutlarda ise “Takım/Sınıf arkadaşına prososyal davranışlar” (PABSS-OKUL 4 faktörlü model) ile “Rakibe prososyal davranışlar” (PABSS) alt boyutlar arasındaki $r = 0,32$ değeri, orta düzeyde bir ilişki ortaya koymuştur. Bu sonuçlar hem iki hem de dört faktörlü modellerde aynı yapıya ait ölçümlerin anlamlı ve beklenen yönde ilişkiler gösterdiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla ölçeğin yakınsak geçerliliğinin yeterli düzeyde olduğu görülmektedir.

Bulgular, PABSS-OKUL' un hem kuramsal yapı geçerliği hem de iç tutarlılık güvenirliği açısından sağlam bir araç olduğunu göstermektedir. Türkçe “Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği”nin hem yapısal geçerlilik hem de iç tutarlılık güvenirlik kriterlerini sağladığı ve PABSS'nin eğitim programları, rehberlik çalışmalarında ve gelecekteki araştırmalarda kullanılabilecek güvenilir bir materyal olduğu düşünülmektedir.

5.2. Sonuç

Bu çalışmada Okulda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği'nin (PABSS-OKUL) geçerlik ve güvenirlik analizi yapılmıştır. Araştırma grubu 456 katılımcıdan oluşmuş ve ölçeğin hem 2 faktörlü hem de 4 faktörlü modelleri doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile test edilmiştir. DFA sonuçlarına göre her iki model de kabul edilebilir düzeyde uyum indeksine sahiptir (2 faktörlü model: $\chi^2/df = 1,343$; CFI = .989; TLI = .987; SRMR = .054; RMSEA = .027; 4 faktörlü model: $\chi^2/df = 1,276$; CFI = .991; TLI = .990; SRMR = .051; RMSEA = .025). Ayrıca, her iki yapıda madde faktör yükleri .407 ile .749 arasında değişmiş ve tüm parametreler ($z > 10$, $p < .001$) ölçeğin yapısal geçerliğinin güçlü olduğunu göstermiştir. Güvenirlik analizi sonuçları, 2 faktörlü modelde Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının prososyal davranış alt boyutunda 0,80, antisosyal davranış alt boyutunda 0,90 olduğunu; 4 faktörlü modelde ise takım/sınıf arkadaşına yönelik prososyal davranışta 0,69, rakip/sınıf arkadaşına yönelik prososyal davranışta 0,73, takım/sınıf arkadaşına yönelik antisosyal davranışta 0,77 ve rakip/sınıf arkadaşına yönelik antisosyal davranışta 0,85 olarak bulunmuştur. Bu değerler, ölçeğin kabul edilebilir ve yüksek düzeyde güvenirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Yapılan korelasyon analizleri de yakınsak ve ayırt edici geçerlik kanıtlarını desteklemiş; PABSS-OKUL prososyal/antisosyal alt boyutlarının PABSS ve AMDYSQ envanterlerindeki ilgili alt boyutlarla beklenen yönlerde ilişkili olduğu saptanmıştır (örneğin, Sınıf arkadaşına prososyal ile takım arkadaşı prososyal $r = .47$, $p < .01$; Sınıf arkadaşına antisosyal ile rakip antisosyal $r = .59$, $p < .01$).

Sonuç olarak, PABSS-OKUL 'un hem yapısal geçerliliğinin hem de iç tutarlılık güvenirliğinin yeterli düzeyde olduğu; ölçüm aracının okul ortamında sergilenen prososyal ve antisosyal davranışları güvenilir ve geçerli biçimde değerlendirmeye uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.3. Öneriler

1. Ölçek PABSS materyaliyle beraber uygulanarak parantezli ahlak çalışmaları yapılabilir.
2. PABSS-OKUL ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği farklı yaş grupları (ortaöğretim – ilk öğretim) üzerinde sınanabilir.
3. PABSS-OKUL ölçeği bağlamsal olarak ilişkilendirilebilecek başka ölçekler ile uygulanarak betimsel ve/veya ilişkisel çalışmalar kurgulanabilir.
4. Spor yaşı ve/veya bir sporu karakterize eden fiziksel temas derecesinin yanı sıra sporun bireysel mi yoksa takım sporu mu olduğunun, spor ile okul ortamındaki davranış farklılıklarını nasıl etkilediği araştırılabilir.
5. Öğrencilerin prososyal ve antisosyal davranışlarındaki bağlam farklılıklarını açıklayabilecek diğer olası araçlar araştırılabilir; özellikle empati gibi değişkenler, spor ve okul bağlamları arasındaki farkları aydınlayabilecek güçlü adaylar olarak öne çıkar.
6. Öğretmen ve aile tutumlarının öğrencilerin prososyal ve antisosyal davranışları üzerindeki etkisi moderatör ya da mediyatör olarak incelenebilir. Hem okul ikliminin hem de ailenin sosyal öğrenme süreçleri içindeki rolünü açığa çıkaracak modeller kurulabilir.
7. Öğrencilerin okul ortamında sergiledikleri prososyal ve antisosyal davranış sıklıkları ile algılanan destek türleri, beden algıları ya da benzer bağlamlar ve etkenler ile ilişkileri araştırılabilir.
8. Öğrencilerin okul ortamında sergiledikleri prososyal ve antisosyal davranış sıklıkları ile ebeveynlerinin eğitim durumları ve maddi gelir düzeyleri gibi değişkenler ile ilişkileri araştırılabilir.
9. Ölçek, okul ortamında prososyal davranışları teşvik eden ya da antisosyal davranışları azaltan eğitim ve rehberlik programlarının etkililiğini ölçmek için test- tekrar test materyali olarak kullanılabilir.
10. Farklı kültürlerdeki öğrencilerin ahlaki tutum ve davranış kalıpları değişkenlik gösterebilir. Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinden veya başka ülkelerden alınacak örneklerle kültürlerarası karşılaştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Alpar, R. (2025). *Spor Sağlık ve Eğitim Bilimlerinden Örneklerle Uygulamalı İstatistik ve Geçerlik Güvenirlik*. Detay Yayıncılık.
- Arnold, P. (1997). *Sport, Ethics and Education*. Bloomsbury Publishing.
- Balçıklı, G. S. (2013). The Turkish adaptation of the prosocial and antisocial behavior in sport scale (PABSS). *International Journal of Humanities and Social Science*, 3(18), 271–276.
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Prentice- Hall.
- Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of moral thought and action. In W. M. Kurtines & J. L. Gewirtz (Eds.), *Handbook of Moral Behavior and Development* (Vol. 1, pp. 45–103). Lawrence Erlbaum Associates.
- Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3(3), 193–209. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0303_3
- Bandura, A. (2014). Social cognitive theory of moral thought and action. In W. M. Kurtines, J. L. Gewirtz, & J. Lamb (Eds.), *Handbook of Moral Behavior and Development: Volume 3—Application* (pp. 45–103). Psychology Press.
- Baron, R. A., & Richardson, D. R. (1994). *Human Aggression* (2nd ed.). Plenum Press.
- Beaton, D. E., Bombardier, C., Guillemin, F., & Ferraz, M. (2000). Guidelines for the process of cross- cultural adaptation of self- report measures. *Spine*, 25(24), 3186–3191. <https://doi.org/10.1097/00007632-200012150-00014>
- Bebeau, M. J. (2002). The Defining Issues Test and the four- component model: Contributions to professional education. *Journal of Moral Education*, 31(3), 271–295. <https://doi.org/10.1080/0305724022000004370>

- Blasi, A. (1980). Bridging moral cognition and moral action: A critical review of the literature. *Psychological Bulletin*, 88(1), 1–45. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.88.1.1>
- Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2007). Development and validation of the moral disengagement in sport scale. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 29(5), 608–628. <https://doi.org/10.1123/jsep.29.5.608>
- Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2008). The moral disengagement in sport scale–short. *Journal of Sports Sciences*, 26(14), 1507–1517. <https://doi.org/10.1080/02640410802101651>
- Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2009). Development and validation of the prosocial and antisocial behavior in sport scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 31(1), 97–117. <https://doi.org/10.1123/jsep.31.1.97>
- Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2009). The influence of social variables and moral disengagement on prosocial and antisocial behaviours in field hockey and netball. *Journal of Sports Sciences*, 27(8), 843–854. <https://doi.org/10.1080/02640410902889896>
- Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2010). Effects of goal orientation and perceived value of toughness on antisocial behavior in soccer: The mediating role of moral disengagement. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 32(2), 176–192. <https://doi.org/10.1123/jsep.32.2.176>
- Bredemeier, B. J. L. (1994). Children’s moral reasoning and their assertive, aggressive, and submissive tendencies in sport and daily life. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 16(1), 1–14. <https://doi.org/10.1123/jsep.16.1.1>
- Bredemeier, B. J. L. (1995). Divergence in children’s moral reasoning about issues in daily life and sport- specific contexts. *Journal of Moral Education*, 24(2), 167–180. <https://doi.org/10.1080/0305724950240204>
- Bredemeier, B. J., & Shields, D. L. (1984). Divergence in moral reasoning about sport and everyday life. *Sociology of Sport Journal*, 1(4), 348–357. <https://doi.org/10.1123/ssj.1.4.348>

- Bredemeier, B. J., & Shields, D. L. (1986a). Game reasoning and interactional morality. *The Journal of Genetic Psychology*, 147(2), 257–275. <https://doi.org/10.1080/00221325.1986.9914422>
- Bredemeier, B. J., & Shields, D. L. (1986b). Athletic aggression: An issue of contextual morality. *Sociology of Sport Journal*, 3(1), 15–28. <https://doi.org/10.1123/ssj.3.1.15>
- Bredemeier, B. J., & Shields, D. L. (2006). Moral growth among athletes: How coaches can make a difference. *Journal of Moral Education*, 35(2), 195–210. <https://doi.org/10.1080/03057240600604197>
- Bredemeier, B. J., & Shields, D. L. (2006, November). Moral growth among athletes and nonathletes: A comparative analysis [Paper presentation]. World Congress of Sport Psychology, Beijing, China.
- Bredemeier, B. L., & Shields, D. L. (2006). Sports and character development. *Journal of Physical Activity and Health*, 3(2), 255–256. <https://doi.org/10.1123/jpah.3.2.255>
- Brislin, R. W. (1970). Back- translation for cross- cultural research. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 1(3), 185–216. <https://doi.org/10.1177/135910457000100301>
- Brislin, R. W. (1986). The wording and translation of research instruments. In W. J. Lonner & J. W. Berry (Eds.), *Field Methods in Cross- Cultural Research* (pp. 137–164). Sage.
- Brown, T. A. (2006). *Confirmatory factor analysis for applied research*. Guilford publications.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö., & Köklü, N. (2010). Statistics for social sciences (6. baskı). *Ankara: Pegem Akademi Yayınevi*.
- Cialdini, R. B., & Trost, M. R. (1998). Social influence: Social norms, conformity, and compliance. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The Handbook of Social Psychology* (4th ed., Vol. 2, pp. 151–192). McGraw- Hill.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates.

- Crain, W. (2015). *Theories of Development: Concepts and Applications* (6th ed.). Routledge.
- Crocker, L., & Algina, J. (1986). *Introduction to Classical and Modern Test Theory*. Holt, Rinehart and Winston.
- Dancey, C. P., & Reidy, J. (2004). *Statistics without Maths for Psychology* (2nd ed.). Pearson Education.
- DeVellis, R. F., & Thorpe, C. T. (2021). *Scale Development: Theory and Applications* (5th ed.). Sage.
- Djordjic, V. (2011). Bracketed morality in sport. *Development*, 20(2), 294–315. <https://doi.org/10.1057/dbp.2011.9>
- Eagly, A. H., & Chaiken, S. (2007). The advantages of an inclusive definition of attitude. *Social Cognition*, 25(5), 582–602. <https://doi.org/10.1521/soco.2007.25.5.582>
- Eisenberg, N., & Fabes, R. A. (1998). Prosocial development. In W. Damon (Ed.), *Handbook of Child Psychology* (5th ed., Vol. 3, pp. 701–778). Wiley.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., & Spinrad, T. L. (2006). *Handbook of child psychology* (Vol. 3, pp. 646–718). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Eisenberg, N., & Morris, A. S. (2014). Empathy- related responding in children. In M. Mikulincer & P. R. Shaver (Eds.), *The Social Neuroscience of Empathy* (pp. 134–150). MIT Press.
- Eisenberg, N., & Spinrad, T. L. (2014). Multidimensionality of prosocial behavior. In J. Carpendale, P. R. Hastings, & U. Strauss (Eds.), *Prosocial Development: A Multidimensional Approach* (pp. 17–39). Oxford University Press.
- Fayers, P. M., & Machin, D. (2000). *Quality of Life: Assessment, Analysis and Interpretation*. Wiley.
- Felton, L., & Jowett, S. (2013). The mediating role of social environmental factors in the associations between attachment styles and basic needs satisfaction. *Journal of Sports Sciences*, 31(6), 618–628. <https://doi.org/10.1080/02640414.2012.751559>

Field, A. (2012). *Discovering Statistics Using SPSS* (4th ed.). Sage.

Field, A. (2024). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics* (5th ed.). Sage Publications.

Flora, D. B., & Curran, P. J. (2004). An empirical evaluation of alternative methods of estimation for confirmatory factor analysis with ordinal data. *Psychological Methods*, 9(4), 466–491. <https://doi.org/10.1037/1082-989X.9.4.466>

George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference* (10th ed.). Pearson.

Giacalone, R. A., & Greenberg, J. (Eds.). (1997). *Antisocial Behavior in Organizations*. Sage.

Gibbs, J. C. (2019). *Moral Development and Reality: Beyond the Theories of Kohlberg, Hoffman, and Haidt* (4th ed.). Oxford University Press.

Gilligan, C. (1993). *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development* (2nd ed.). Harvard University Press.

Gould, D., & Carson, S. (2008). Life skills development through sport: Current status and future directions. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 1(1), 58–78. <https://doi.org/10.1080/17509840701834567>

Gürpınar, B. (2014). Altyapı sporlarında ahlaki karar alma tutumları ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması: Bir Türk örnekleminde geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 39(176), 1–14.

Gürpınar, B., Sarı, İ., & Yıldırım, H. (2023). Perceived coach- created empowering and disempowering motivational climate and moral behaviour in sport: Mediating role of moral disengagement. *Journal of Sports Sciences*, 41(9), 820–832. <https://doi.org/10.1080/02640414.2023.2179639>

Haan, N. (1978). Two moralities in action contexts: Relationships to thought, ego regulation, and development. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36(3), 286–292. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.36.3.286>

- Hançer, M. (2003). Ölçeklerin yazım dilinden başka bir dile çevirileri ve kullanılan değişik yaklaşımlar. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(10), 47–59.
- Hastie, P. A., & Buchanan, A. M. (2000). Teaching responsibility through sport education: Prospects of a coalition. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 71(1), 25–35. <https://doi.org/10.1080/02701367.2000.10608919>
- Hinkle, D. E., Wiersma, W., & Jurs, S. G. (2003). Applied statistics for the behavioral sciences.
- Hodge, K., & Lonsdale, C. (2011). Prosocial and antisocial behavior in sport: The role of coaching style, autonomous vs. controlled motivation, and moral disengagement. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 33(4), 527–547. <https://doi.org/10.1123/jsep.33.4.527>
- Hooper, D., & Coughlan, J. (2008). i Mullen, MR (2008). Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. *Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1), 53-60.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural equation modeling: a multidisciplinary journal*, 6(1), 1-55.
- Kavussanu, M. (2006). Motivational predictors of prosocial and antisocial behaviour in football. *Journal of Sports Sciences*, 24(6), 575–588. <https://doi.org/10.1080/02640410500189067>
- Kavussanu, M. (2008). Moral behaviour in sport: A critical review of the literature. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 1(2), 124–138. <https://doi.org/10.1080/17509840802285137>
- Kavussanu, M. (2012). Moral behavior in sport. In S. D. Mellalieu & S. H. Jackson (Eds.), *The Oxford Handbook of Sport and Performance Psychology* (pp. 364–383). Oxford University Press.

- Kavussanu, M., & Boardley, I. D. (2009). *The prosocial and antisocial behavior in sport scale*. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 31(1), 97–117. <https://doi.org/10.1123/jsep.31.1.97>
- Kavussanu, M., & Ring, C. (2015). Moral thought and action in sport and student life: A study of bracketed morality. *Ethics & Behavior*, 26(4), 267–276. <https://doi.org/10.1080/10508422.2015.1069035>
- Kavussanu, M., & Ring, C. (2021). Bracketed morality in adolescent football players: A tale of two contexts. *Psychology of Sport and Exercise*, 53, 101835. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2020.101835>
- Kavussanu, M., & Stanger, N. (2017). Moral behavior in sport. *Current Opinion in Psychology*, 16, 185–192. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.05.002>
- Kavussanu, M., Sagar, S. S., Boardley, I. D., & Ring, C. (2013). Bracketed morality revisited: How do athletes behave in two contexts? *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 35(5), 449–463. <https://doi.org/10.1123/jsep.35.5.449>
- Kavussanu, M., Seal, A. R., & Phillips, D. R. (2006). Observed prosocial and antisocial behaviors in male soccer teams: Age differences across adolescence and the role of motivational variables. *Journal of Applied Sport Psychology*, 18(4), 326–344. <https://doi.org/10.1080/10413200600944018>
- Kavussanu, M., Stamp, R., Slade, G., & Ring, C. (2009). Observed prosocial and antisocial behaviors in male and female soccer players. *Journal of Applied Sport Psychology*, 21(S1), S62–S76. <https://doi.org/10.1080/10413200903021964>
- Kavussanu, M., Stanger, N., & Boardley, I. D. (2013). The Prosocial and Antisocial Behaviour in Sport Scale: Further evidence for construct validity and reliability. *Journal of Sports Sciences*, 31(11), 1208–1221. <https://doi.org/10.1080/02640414.2013.775473>
- Killen, M., & Smetana, J. G. (2015). Origins and development of morality. In R. M. Lerner (Ed.), *Handbook of Child Psychology and Developmental Science* (7th ed., Vol. 3, pp. 701–749). Wiley.

Kline, R. B. (2023). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford publications.

Kohlberg, L. (1981). *The Philosophy of Moral Development: Moral Stages and the Idea of Justice* (Vol. 1). Harper & Row.

Kohlberg, L. (1984). *Essays on Moral Development: Volume 2—The Psychology of Moral Development*. Harper & Row.

Lee, M. J., Whitehead, J., & Ntoumanis, N. (2007). Development of the attitudes to moral decision- making in youth sport questionnaire (AMDYSQ). *Psychology of Sport and Exercise*, 8(3), 369–392. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2006.10.001>

Lickona, T. (1991). *Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility*. Bantam Books.

Lumpkin, A. (2008). Teaching values through youth and adolescent sports. *Strategies*, 21(4), 19–23. <https://doi.org/10.1080/08924562.2008.10590835>

Lumpkin, A., Stoll, S. K., & Beller, J. M. (2011). *Practical Ethics in Sport Management*. McFarland.

McLeod, S. (2023). Discriminant validity. *Simply Psychology*. <https://www.simplypsychology.org/discriminant-validity.html>

Narvaez, D., & Lapsley, D. K. (2005). The psychological foundations of everyday morality and moral expertise. In W. M. Kurtines & J. L. Gewirtz (Eds.), *Character Psychology and Character Education* (pp. 140–165). Praeger.

Narvaez, D., & Rest, J. R. (1995). The four components of acting morally. In W. M. Kurtines & J. L. Gewirtz (Eds.), *Moral Behavior and Moral Development: An Introduction* (pp. 385–400). Erlbaum.

Navarro, N., Trigueros, R., Cangas, A. J., & Aguilar-Parra, J. M. (2020). Adaptation and validation of the prosocial and antisocial behavior scale in sports for the Spanish context. *Sustainability*, 12(7), 2859.

Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric Theory* (3rd ed.). McGraw-Hill.

Patterson, G. R., DeBaryshe, B. D., & Ramsey, E. (2017). A developmental perspective on antisocial behavior. In M. D. Krohn, A. L. Liberman, & J. Fagan (Eds.), *Developmental and Life- Course Criminological Theories* (pp. 29–35). Oxford University Press.

Penner, L. A., Dovidio, J. F., Piliavin, J. A., & Schroeder, D. A. (2005). Prosocial behavior: Multilevel perspectives. *Annual Review of Psychology*, 56, 365–392. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.56.091103.070141>

Piaget, J. (1965). *The Moral Judgment of the Child* (M. Gabain, Trans.). Free Press. (Original work published 1932)

Power, F. C., Higgins, A., & Kohlberg, L. (1989). *Lawrence Kohlberg's Approach to Moral Education*. Columbia University Press.

Rest, J. R. (1986). *Moral Development: Advances in Research and Theory*. Praeger.

Rest, J. R., Narvaez, D., Bebeau, M. J., & Thoma, S. J. (1999). *Postconventional Moral Thinking: A Neo- Kohlbergian Approach*. Lawrence Erlbaum Associates.

Robinson, G. E., Fernald, R. D., & Clayton, D. F. (2008). Genes and social behavior. *Science*, 322(5903), 896–899. <https://doi.org/10.1126/science.1159277>

Rosseel, Y. (2012). *Lavaan: An R Package for Structural Equation Modeling and More* [R package]. *Journal of Statistical Software*, 48(2), 1–36. <https://doi.org/10.18637/jss.v048.i02>

Sarı, İ., Urfa, O., & Aşçı, F. H. (2024). Mükemmeliyetçi İklim Ölçeği- Spor'un (MİÖ- S) Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Beden Eğitimi ve Spor Araştırmaları Dergisi*, 16(2), 104–128. <https://doi.org/10.17680/besader.2024.16.2.06>

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 25, pp. 1–65). Academic Press.

Shields, D. L., & Bredemeier, B. J. (1995). Character development and physical activity. *Human Kinetics*.

Shields, D. L., & Bredemeier, B. J. (2009). *True Competition: A Guide to Pursuing Excellence in Sport and Society*. Human Kinetics.

Shields, D. L., & Bredemeier, B. L. (2007). Advances in sport morality research. In G. Tenenbaum & R. C. Eklund (Eds.), *Handbook of Sport Psychology* (3rd ed., pp. 662–684). Wiley.

Smith, B., & Lord, J. B. (2018). Bracketed morality and ethical ideologies of sport fans. *Sport in Society*, 21(9), 1279–1301. <https://doi.org/10.1080/17430437.2017.1367063>

Smith, R. E., & Smoll, F. L. (1997). Coach- mediated team building in youth sports. *Journal of Applied Sport Psychology*, 9(1), 114–132. <https://doi.org/10.1080/10413209708415354>

Spinrad, T. L., Eisenberg, N., Cumberland, A., Fabes, R. A., Valiente, C., Shepard, S. A., & Guthrie, I. K. (2006). Relation of emotion- related regulation to children's social competence: A longitudinal study. *Emotion*, 6(3), 498–510. <https://doi.org/10.1037/1528-3542.6.3.498>

Şencan, H. (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*. (Birinci Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2001). *using multivariate statistics*. (Fourth Edition). MA: Allyn & Bacon Inc.

Tavşancıl, E. (2010). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi* (4th ed.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Thomas, R. M. (1998). *Conducting Educational Research: A Comparative View*. Praeger.

Tod, D., & Hodge, K. (2001). Moral reasoning and achievement motivation in sport: A qualitative inquiry. *Journal of Sport Behavior*, 24(3), 287–297.

Triandis, H. C. (1994). *Culture and Social Behavior* (2nd ed.). McGraw- Hill.

Turgut, M. F., & Baykul, Y. (2010). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* (Vol. 2). Pegem Akademi.

Turiel, E. (2006). Thought, emotions, and social interactional processes in moral development. In M. Killen & J. G. Smetana (Eds.), *Handbook of Moral Development* (Vol. 2, pp. 51–90). Psychology Press.

Vallerand, R. J. (2015). *The Psychology of Passion: A Dualistic Model*. Oxford University Press.

Vallerand, R. J., & Losier, G. F. (1999). An integrative analysis of intrinsic and extrinsic motivation in sport. *Journal of Applied Sport Psychology*, 11(1), 142–169. <https://doi.org/10.1080/10413209908404266>

Vallerand, R. J., Deshaies, P., Cuerrier, J. P., Brière, N. M., & Pelletier, L. G. (1996). Toward a hierarchical model of followers' motivational processes: A test of the cognitive evaluation theory. *Journal of Applied Social Psychology*, 26(11), 923–944. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1996.tb00077.x>

Wang, Y. (2018). An overview on the team interaction process. *Open Journal of Social Sciences*, 6(12), 1–10. <https://doi.org/10.4236/jss.2018.612001>

Weinberg, R. S., & Gould, D. (2014). *Foundations of Sport and Exercise Psychology* (6th ed.). Human Kinetics.

Weiss, M. R., Smith, A. L., & Stuntz, C. P. (2008). Moral development in sport and physical activity. In D. Kirk, D. Macdonald, & M. O'Sullivan (Eds.), *Sociology of Sport and Physical Education: An Introduction* (pp. 245–259). Routledge.

Wigfield, A., & Wentzel, K. R. (2007). Introduction to motivation at school: Interventions that work. *Educational Psychologist*, 42(4), 191–196. <https://doi.org/10.1080/00461520701621087>

Wiltshire, T. J., Van Eijndhoven, K., Halgas, E., & Gevers, J. M. (2024). Prospects for augmenting team interactions with real- time coordination- based measures in human-autonomy teams. *Topics in Cognitive Science*, 16(3), 391–429. <https://doi.org/10.1111/tops.12603>

Yarayan, Y. E., Yıldız, A. B., Gülşen, D. B. A., & İlhan, L. (2020). Futbolculuk seviyesi prososyal ve antisosyal davranışların bir belirleyicisi midir? *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(4), 125–133. https://doi.org/10.1501/Sporm_0000000392

Zhang, K., & Lavalley, D. (2022). Understanding adolescent athletes' moral reasoning: A meta- analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 51(5), 850–868. <https://doi.org/10.1007/s10964-021-01550-5>

EKLER

Ek-1. Katılımcı Beyan Formu

Katılımcı Beyan Formu

Bu araştırma, Akdeniz Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programında Prof. Dr. Bahri GÜRPINAR danışmanlığında yüksek lisans öğrencisi Furkan Yüksel ÖKTEM tarafından yürütülmektedir. Araştırmanın amacı Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği Okul Versiyonu 'nu Türkçeye uyarlamak ve bu ölçeğin geçerlik ve güvenirlik özelliklerine ilişkin kanıtlar sunmaktır. Bu çalışmanın katılımcılarını gönüllü olarak katılan, 18 yaş ve üzerindeki bireysel ve takım sporu yapan üniversite öğrencileri oluşturmaktadır.

Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği Okul Versiyonu'nun Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması isimli bu araştırmaya katılımanızı onayladığınız projenin katılımcısı olacaksınız. Proje araştırma ekibince size bilgisi iletilecek olan anket uygulamalarına katılmanız istenecektir. Çalışma süresince ve sonrasında kimlik bilgileriniz (eğer istenirse) proje dışındaki hiç kimseyle izniniz dışında paylaşılmayacaktır. Bu çalışma kapsamında elde edilecek olan bilimsel bilgiler sadece araştırmacılar tarafından yapılan bilimsel yayınlarda, sunumlarda ve eğitim amaçlı çevrimiçi bir ortamda paylaşılacaktır. Toplanan veriler isminiz silinerek, bilgisayarda şifreli bir dosyada tutulacaktır.

Bu çalışmaya katılım gönüllük esasına dayalıdır. Yaklaşık 15 dakika sürecek bu uygulamada yer alan hiçbir aşama, kişisel rahatsızlık verecek nitelikte değildir. Ancak herhangi bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz, uygulamaları nedenini açıklamaksızın yarıda bırakıp araştırmadan çıkmakta serbestsiniz. Böyle bir durumda vermiş olduğunuz bilgilerin araştırmacı tarafından kullanılması ancak sizin onayınızla mümkün olacaktır. Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederim. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak ve yanıtlanmasını istediğiniz sorularınız için araştırmayı yürüten Furkan Yüksel ÖKTEM ile (E-posta:) iletişim kurabilirsiniz.

Araştırmaya katılımanız ve haklarınızın korunmasına yönelik sorularınız varsa ya da herhangi bir şekilde risk altında olduğunuza veya strese maruz kalacağına inanıyorsanız Akdeniz Üniversitesi Etik Kurulu'na () telefon numarasından veya eposta adresinden ulaşabilirsiniz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Bu proje kapsamında gereken anket uygulamalarında yer alacağımı biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

Onaylıyorum. ☐

Ek-2. Demografik Bilgi Formu

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU				
Lisanslı olduğunuz spor branşınız:				
Doğum yılınız:				
Lisanslı olduğunuz spor dalının türü?	Takım		Bireysel	
Cinsiyetiniz	Erkek		Kadın	
Kaç yıldır lisanslı olarak spor yapmaktasınız?				
Öğrenim düzeyiniz?	Ön Lisans	Lisans	Y. Lisans	Doktora
Fakülteniz?				
Öğrenim gördüğünüz bölüm (rekreasyon, mimarlık vs.)?				
Öğreniminizin kaçınıcı yılındasınız?	1	2	3	4

Ek-3. Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği

Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği

Aşağıdaki listede gençlerin sporu nasıl yaptıklarıyla ilgili ifadeler yer almaktadır. Lütfen aşağıdaki her ifade için yaptığınız sporla ilgili olarak sizi en iyi anlatan numarayı **DAİRE İÇİNE** alınız. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Numaralar şu anlama gelmektedir:

Kesinlikle Katılmıyorum 1	Katılmıyorum 2	Kararsızım 3	Katılıyorum 4	Kesinlikle Katılıyorum 5
------------------------------	-------------------	-----------------	------------------	-----------------------------

Aşağıdaki soruları lisanslı olarak yaptığınız spor branşınız ile ilgili olarak cevaplayınız.

1	Kazanmama yardımcı olacağını düşünürsem hile yaparım.	1	2	3	4	5
2	Bazen rakibin düzenini bozmak için zaman harcarım.	1	2	3	4	5
3	Bazen kaybetmek önemli değildir çünkü hayatta her şeyi kazanamazsınız.	1	2	3	4	5
4	Rakibin psikolojisini bozmak kurallara aykırı olmadığı için yapılabilir bir şeydir.	1	2	3	4	5
5	Diğer insanlar hile yapıyorsa ben de yapabilirim.	1	2	3	4	5
6	Bazen rakibimi tahrik etmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
7	Kazanmak ve kaybetmek hayatın bir parçasıdır.	1	2	3	4	5
8	Eğer kimse fark etmeyecekse hile yapılabilir.	1	2	3	4	5
9	Hak ederek kazanmak, haksızca kazanmaktan daha iyi hissettirir.	1	2	3	4	5

Ek-4. Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği

Aşağıda spor ortamlarında meydana gelmesi muhtemel davranışların bir listesi bulunmaktadır. Lütfen bu yıl kulübünüzde yaşadığınız deneyimleri düşününüz ve ilgili seçeneği işaretleyerek ne sıklıkla bu davranışlarda bulunduğunuzu belirtiniz. Lütfen dürüstçe yanıt veriniz.

	Bu sezonda yarışmalar esnasında, Ben...	Hiç	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Oldukça Sık
1.	Takım arkadaşına olumlu geribildirim verdim (güzel pas!.., iyi hareket!.. gibi).	1	2	3	4	5
2.	Rakibimi eleştirdim.	1	2	3	4	5
3.	Takım arkadaşım ile tartıştım.	1	2	3	4	5
4.	Yere düşen rakibime yardım ettim.	1	2	3	4	5
5.	Rakibime kasten faul yaptım.	1	2	3	4	5
6.	Rakibim sakatlandığında oyunun durmasını istedim.	1	2	3	4	5
7.	Takım arkadaşına kötü söz söyledim.	1	2	3	4	5
8.	Takım arkadaşımı cesaretlendirdim.	1	2	3	4	5
9.	Bana yapılan faulün intikamını aldım.	1	2	3	4	5
10.	Sakatlanan rakibime yardım ettim.	1	2	3	4	5
11.	Takım arkadaşımı eleştirdim.	1	2	3	4	5
12.	Takım arkadaşına yapıcı geribildirim verdim (daha ileride durmalısın!.. gibi).	1	2	3	4	5
13.	Rakibimi öfkelenmeye çalıştım.	1	2	3	4	5
14.	Takım arkadaşına küfür ettim.	1	2	3	4	5
15.	Takım arkadaşımı iyi oynadığı için tebrik ettim.	1	2	3	4	5
16.	Rakibimi sakatlamaya çalıştım.	1	2	3	4	5
17.	Bilerek rakibimin dikkatini dağıttım.	1	2	3	4	5
18.	Takım arkadaşına kötü performansından dolayı tepki gösterdim.	1	2	3	4	5
19.	Oyun kurallarına aykırı davrandım.	1	2	3	4	5
20.	Agresif hareketlerimle rakibimin gözünü korkuttum.	1	2	3	4	5

Ek-5. PABSS-OKUL

Aşağıda okulda meydana gelmesi muhtemel davranışların bir listesi bulunmaktadır. Lütfen bu yıl okulda yaşadığınız deneyimleri düşününüz ve ilgili rakamı daire içine alarak ne sıklıkla bu davranışlarda bulunduğunuzu belirtiniz. Lütfen dürüstçe yanıt veriniz.

Bu yıl okuda ben...	Hiç	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Oldukça sık
1. Bir sınıf arkadaşına olumlu geri bildirim verdim.	1	2	3	4	5
2. Bir sınıf arkadaşımı eleştirdim	1	2	3	4	5
3. Bir sınıf arkadaşım ile tartıştım	1	2	3	4	5
4. İhtiyacı olan bir sınıf arkadaşına yardım ettim.	1	2	3	4	5
5. Bir sınıf arkadaşına kasıtlı olarak zarar verdim	1	2	3	4	5
6. Canı yanan (yaralanan/ zarar gören) bir sınıf arkadaşım için yardım istedim	1	2	3	4	5
7. Bir sınıf arkadaşına sözlü tacizde bulundum (Sataştım)	1	2	3	4	5
8. Bir sınıf arkadaşımı cesaretlendirdim	1	2	3	4	5
9. Bir sınıf arkadaşım bana Zarar verdiği için misilleme yaptım (öç aldım, aynı şekilde ona karşılık verdim).	1	2	3	4	5
10. Canı yanan (yaralanan/ zarar gören) bir sınıf arkadaşına yardım ettim.	1	2	3	4	5
11. Bir sınıf arkadaşımı küçümsedim (Hor gördüm, üstten baktım vb.).	1	2	3	4	5
12. Bir sınıf arkadaşına yapıcı (yararlı,geliştirici) geri bildirim verdim	1	2	3	4	5
13. Bir sınıf arkadaşımı öfkeliendirmeye (kıskırtmaya) çalıştım.	1	2	3	4	5
14. Bir sınıf arkadaşına küfrettim.	1	2	3	4	5
15. Bir sınıf arkadaşımı başarısından dolayı (iyi çalışma, iyi ödev, proje, vb.) tebrik ettim.	1	2	3	4	5
16. Bir sınıf arkadaşımı yaralamaya çalıştım (saldırmak, kavga etmek, vb.).	1	2	3	4	5
17. Ders esnasında kasıtlı olarak bir sınıf arkadaşımın dikkatini dağıttım.	1	2	3	4	5
18. Sınıf arkadaşına kötü performansından dolayı tepki gösterdim.	1	2	3	4	5
19. Kasıtlı olarak okul kurallarını çiğnedim.	1	2	3	4	5
20. Fiziksel olarak bir sınıf arkadaşımın gözünü korkuttum (üstüne yürümek, yumruk sıkmak, diş göstermek, parmak sallamak, diklenmek, vb.)	1	2	3	4	5

Ek-6. Etik Kurul Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 21.01.2025-1120058

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu
KURUL KARARI

TOPLANTI TARİHİ : 21.01.2025
TOPLANTI SAYISI : 02
KARAR SAYISI : 29

Üniversitemiz Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Bahri GÜRPINAR'ın danışmanlığını, Furkan Yüksel ÖKTEM'in araştırmacılığını üstlendiği, "*Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği Okul Versiyonu'nun Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması*" konulu çalışmanın, fikri hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğun başvurusuca ait olmak üzere, proje süresince uygulanmasının etik olarak uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA
Kurul Başkanı

Başkan
Prof. Dr.
Hilmi DEMİRKAYA

Başkan Yrd.
Prof. Dr.
Sibel PAŞAOĞLU YÖNDEM
(izinli)

Üye
Prof. Dr.
Ebru İÇİGEN

Üye
Prof. Dr.
Nurşen ADAK

Üye
Prof. Dr.
Taner KORKUT

Üye
Prof. Dr.
Gökhan AKYÜZ
(görevli)

Üye
Prof.
Ceren HEPYÜCEL

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5543&eD=BSF2VR63R3&eS=1120058>

Ek-7. PABSS-OKUL Ölçek Kullanım İzni

about bracketed morality

 Maria Kavussanu
26.05.2021 (Çar), 21:20

 PABSS School.docx
15 KB

İndir

Hi Bahri

Nice to hear from you and that you plan to use bracketed morality in a thesis of your student. I hope you and your family are all well. To answer your questions:

- No there is not a big difference.
- I am not aware of anyone in Turkey translating the school version.
- Of course, I am giving you permission to translate it in Turkish.
- Attached is the English version.

Best wishes

Maria

...

 Bahri Gürpınar
25.05.2021 (Sal), 16:40
Maria Kavussanu

Tümünü yanıtla

Hi Maria

I plan to use bracketed morality in a thesis of my student. Is there a big difference between PABBS and school version of PABBS? Has anyone from Turkey translate the school version of PABBS. If not, can you give me permission to translate the school version of PABBS in to Turkish? And if possible can you send the English version of it to me?

Best wishes

Bahri

Ek-8. Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği Kullanım izni

Re: Ölçek Kullanım İzin Talebi.

FURKAN YÜKSEL ÖKTEM

Kime GULFEM SEZEN BALCIKANLI

 Yanıtla

 Tümünü Yanıtla

 İlet

3.12.2024 Sal 15:46

İzniniz, iyi dilekleriniz ve çabuk geri dönüşünüz için teşekkür ederim.

Android için [Outlook](#) edinin

From: GULFEM SEZEN BALCIKANLI
Sent: Tuesday, December 3, 2024 3:16:46 PM
To: FURKAN YÜKSEL ÖKTEM
Subject: Re: Ölçek Kullanım İzin Talebi.

Merhabalar, ölçeği kullanmanızda hiçbir sakınca yoktur. Çalışmanızda kolaylıklar dilerim..
GSB

Kimden: "FURKAN YÜKSEL ÖKTEM"
Kime:
Gönderilenler: 2 Aralık Pazartesi 2024 16:16:14
Konu: Ölçek Kullanım İzin Talebi.

Sayın Gülfem Hocam, Ben Furkan Yüksel ÖKTEM. Şu anda Akdeniz Üniversitesi'nde Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Bölümü'nde Öğrenim görmekteyim. Tez aşamasına geçmiş bulunmaktayım. Tezim için izniniz olursa Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmış olduğunuz. "Sporda Olumlu Sosyal ve Antisosyal Davranışlar Ölçeği" ni kullanmayı planlamaktayız. Etik kuruluyla da paylaşmak üzere izin verdiğinizde dair bir dönüş yapabilirsiniz çok sevinirim. Saygılarımla.

--

Bu e-posta mesajı ve içeriği gizli veya özel bilgiler içerebilir. Mesajın içeriğinde bulunan tüm fikir ve görüşler sadece göndericiye ait olup, Gazi Üniversitesi'nin resmi görüşünü yansıtmaz. Kurumumuz bu e-posta içeriğindeki bilgilerin kullanılması nedeniyle hiç kimseye karşı sorumlu tutulamaz. Mesajın belirlenen alıcılardan biri değilseniz, mesaj içeriğini ya da eklerini kullanmayınız, kopyalamayınız, yaymayınız, başka kişilere yönlendirmeyiniz ve mesajı gönderen kişiyi derhal e-posta yoluyla haberdar ederek bu mesajı ve eklerini herhangi bir kopyasını muhafaza etmeksizin siliniz. Kurumumuz size, mesajın ve bilgilerinin değişikliğe uğramaması, bütünlüğünün ve gizliliğin korunması konusunda garanti vermemekte olup, e-posta içeriğine yetkisiz olarak yapılan müdahale, virüs içermesi ve/veya bilgisayar sisteminize verebileceği herhangi bir zarardan da sorumlu değildir.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Furkan Yüksel ÖKTEM

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Akdeniz Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu,
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği

Yüksek Lisans Öğrenimi : Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi
ve Spor Eğitimi Anabilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

E-Posta Adresi :

Tarih : 30.05.2025

İNTİHAL RAPOR

Furkan Yüksel ÖKTEM 11072025 tez baskı hali turnitin.docx

ORJİNALLIK RAPORU

% 10	% 8	% 8	% 3
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 2
2	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 2
3	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	gevhernesibedergisi.com İnternet Kaynağı	<% 1
5	burkonturizm.com İnternet Kaynağı	<% 1
6	Elmas, Aydan Gozmen. "Yetiskin Sporcularda Prososyal ve Antisosyal Davranis: Bireysel ve Sosyal Faktorlerin Rolu", Marmara Universitesi (Turkey), 2022 Yayın	<% 1
7	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<% 1
8	Onat, Oya. "Genc yetiskinlerin ahlaki Kimliklerinin Incelenmesine yonelik Nitel Bir arastirma", Marmara Universitesi (Turkey), 2021 Yayın	<% 1
9	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<% 1
10	studylib.net İnternet Kaynağı	<% 1

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir. Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

11.07.2025

Furkan Yüksel ÖKTEM